

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-7903/2013. számú ügyben**

Előadó: dr. Györffy Zsuzsanna

A vizsgálat megindítása

A sajtóból¹ értesültem arról, hogy szüleik hosszú évekig súlyosan bántalmazták 8, 9 és 10 éves gyermekeiket. A gyermekek 2012 januárjától gyermekvédelmi gondoskodásban, nevelőszülőknél élnek, szüleik ellen büntetőeljárás indult.

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 1. § (2) bekezdése a gyermeki jogok védelmére kötelezi az alapvető jogok biztosát.

Tekintettel arra, hogy az ügyben felmerült a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való joga sérelmének gyanúja, az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján – hivatalból – vizsgálatot indítottam és a vonatkozó dokumentumok egyidejű csatolásával tájékoztatást kértem az illetékes gyámhivaltól és gyermekjóléti szolgálattól.

A médiumokból értesültem arról is, hogy a gyámhivatal és a gyermekjóléti szolgálat tevékenységét a Pest Megyei Kormányhivatal Szociális és Gyámhivatala (a továbbiakban szociális és gyámhivatal) is vizsgálja, ezért a hivatal vezetőjétől a vizsgálat eredményéről, az ügyben tett, vagy tenni kívánt intézkedéseiről tájékoztatást kértem.

A Pest Megyei Kormányhivatal Ráckevei Járási Hivatal Járási Népegészségügyi Intézete (a továbbiakban: népegészségügyi intézet) vezetőjét pedig felkértem a gyermekek ellátó védőnő és gyermekorvos tevékenységének – különös tekintettel a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.) 17. §-ában fogalt jelzési és együttműködési kötelezettség teljesítésének – vizsgálatára.

Végül a Pest Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat és Intézményei (a továbbiakban: szakszolgálat) igazgatójától kértem információkat arról, hogy a gyermekek milyen segítséget kapnak az őket ért trauma feldolgozásához? Az őket gondozó nevelőszülők kapnak-e segítséget, támogatást a súlyosan traumatizált gyermekek neveléséhez, gondozásához?

Az érintett alapvető jogok

- Az állam alapjogvédelmi kötelezettsége: *„AZ EMBER sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége. Magyarország elismeri az ember alapvető egyéni és közösségi jogait. Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.”*(Alaptörvény I. cikk (1) - (3) bekezdés)
- A jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság követelménye. *„Magyarország független, demokratikus jogállam.”* (Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés)
- A tisztességes eljáráshoz való jog: *„Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül intézzék.”* (Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdés)
- A gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való joga: *„Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.”* (Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés)

¹ http://hvg.hu/itthon/20131126_Minden_idok_legdurvabb_gyerekinzasara_de

Az alkalmazott jogszabályok

1991. évi LXIV. törvény, a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény),
1997. évi XXXI. törvény, a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (a továbbiakban: Gyvt.),
2006. évi CXXXII. törvény, az egészségügyi ellátórendszer fejlesztéséről,
2010. évi CIV. törvény, a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól (a továbbiakban: Smtv.)
2011. évi CXII. törvény, az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról (a továbbiakban: Infotv.)
- 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet, a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról (a továbbiakban: Gyer.),
- 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet, a gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről (a továbbiakban: Gyszr.),
- 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet, a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti és a gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről (a továbbiakban: NM rendelet)

A megállapított tényállás

1) Az előzmények

A rendelkezésemre álló iratok és információk alapján a következő tényállás rögzíthető: 2005 februárjában az óvoda jelezte a gyermekjóléti szolgálatnak, hogy a család legidősebb, intézményükbe járó gyermeke gondozatlan, piszkos, mozgása és mentális fejlődése korától elmarad. A családgondozó a jelzést követően két hónapon keresztül heti gyakorisággal látogatta a családot. Az első, bejelentés nélküli családlátogatás tapasztalati szerint „[...] *Az étel olyan zöld volt, hogy szinte magától kimászott a tányérból... A gyermekek otthon voltak. Mind nagyon koszosan ült-feküdt az ágyakon*”.

A gyermekjóléti szolgálat 2005. március 31-én kelt, az óvodának küldött visszajelző lapja szerint „[...] *A szülők jelenleg együttműködők, de komoly dilemmát okoz nekem, hogy a gyerekeket kiemeljük a családból. Amennyiben fél éven belül nem látok változást, akkor kénytelenek leszünk javasolni a gyerekek családból történő kiemelését...*”

A lakás a további látogatásokkor is rendetlen és koszos volt, a gyermekek mosdatlanok voltak. A anya ekkor már újabb gyermeket várt, a családgondozóval történt megbeszélés ellenére nem tett semmit lakókörnyezetük, valamint a gyermekek tisztántartása érdekében. A dokumentumok szerint a gyermekek ételmezése megfelelő volt.

A gyermekjóléti szolgálat javaslatára az eljárásra akkor illetékes jegyzői gyámhatóság a gyermekeket 2005 májusában védelembe vette.

A gyermekek egyéni gondozási-nevelési terve rögzítette az aktuális helyzetet, mi szerint a lakóházban bűz és kosz van. Annak ellenére, hogy az anyjuk otthon van velük a három gyermek elhanyagolt. Az anya rendszeresen főz és orvoshoz is rendszeresen viszi a gyermekeket. Az „intézetben felnőtt” apa dolgozik, de a takarításban és rendrakásban is csak rá lehet számítani. A védelembe vétel megszüntetésére irányuló munkára vonatkozó tervet a családgondozó elkészítette.

2005 szeptemberében újabb gyermeke született a házaspárnak. A kisfiú kis súllyal, koraszülöttként jött a világra. A védőnő a gyermekjóléti szolgálat 2005. novemberi írásbeli megkereséséből értesült az idősebb gyermekek védelembe vételéről. A védőnő decemberben tájékoztatta a gyermekjóléti szolgálatot a szeptemberben született kisfiú fejlődéséről. E szerint a kisfiút egy hét infúziós táplálást követően az anya szoptatta, jól fejlődött. Kórházi kontrollokra a megadott időpontokban elvitték.

Bőre szép, ápolt volt, a tanácsadásra rendszeresen vitték, az oltásokat megkapta. A védőnő családlátogatásakor a szoba és a konyha rendetlen volt. A szobát fűtötték, a csecsemő tiszta volt, ruházata pedig hiánytalan. A védőnő a csecsemő védelembe vételét akkor nem tartotta indokoltnak. 2005 szeptemberében a családgondozó a család két idősebb, óvodába járó gyermekéről kért véleményt. E szerint a 2002-ben született kislánynak hisztis, deviáns megnyilvánulásai voltak óvodakezdetkor. Az óvodakezdethez a szülők megvásároltak mindent, a gyermek jól táplált, ruházata nagyjából tiszta, de sokszor több napig ugyanabban az öltözetben van. A szülők részt vesznek a szülői értekezleten, de felületesek, nem tervező típusúak. A gyermek, viselkedése és beszéde korához és társaihoz képet elmarad. Az óvónő véleménye szerint a gyermek fejlődését nagyban segítené az otthoni ingerszegény környezet megváltoztatása, ami elsősorban a szülőkön múlik.

A 2000-ben született fiú óvodai pedagógiai véleménye szerint az óvodakezdet zökkenőmentes volt, a szükséges felszereléseket a szülők megvették, a gyermek ruházata azonban sem a higiéniai feltételeknek, sem az időjárásnak nem felel meg. A gyermek táplálásában nincs probléma. Pszichológiai ellátást igényelne.

A családgondozó 2005. december 12-én – mindhárom gyermekre külön-külön – elkészítette a féléves helyzetértékelést. 2005. májustól az értékelés elkészítéséig 11 alkalommal kereste fel a családot. Véleménye szerint a tervből szinte semmi sem valósult meg. A gyermekek szüleikkel való kapcsolatát jónak minősítette. A családgondozó 2006. január 1-je és április 25-ke között hat alkalommal látogatta meg a családot. A védelembe vétel éves felülvizsgálatához a helyzetértékelést a jegyző kérésére elkészítette. *Megítélése szerint a szülőkkel kötött megállapodásból semmi sem valósult meg.*

Tekintettel arra, hogy a védőnő ekkor már a legkisebb gyermek védelembe vételét javasolta, a gyermekjóléti szolgálat kérte, hogy a védelembe vétel felülvizsgálati tárgyalására őt is hívják meg. A 2006 májusában esedékes felülvizsgálaton a családgondozó elmondta, hogy változás nem történt. Ha az apa otthon van, igyekszik rendet tenni, a gyermekkel otthon lévő anyára e téren azonban nem lehet számítani. A családgondozót látogatásai alkalmával többnyire bűz és kosz fogadta, a gyermekek ruházata továbbra is elhanyagolt volt. A szolgálat a családot a lehetőséghez képest támogatta (ruha, élelmiszer, játék, ágynemű). A szülők az azonnali kéréseket teljesítették, a közép- és hosszú távúakat azonban nem. A lakhatási körülményeik továbbra is kifogásolhatóak voltak, a gyermekek nem mosakodtak rendszeresen. Egyetlen dolog, amire nem volt panasz a gyermekek élelmezése. A védőnő a tárgyaláson nem jelent meg.

A jegyző – a gyermekjóléti szolgálat javaslata alapján – az idősebb gyermekek védelembe vételét fenntartotta, a 2005 szeptemberében született kisfiút pedig védelembe vette. A védelembe vétel fenntartásának indoka változatlanul a szülői elhanyagolás. Feladatként jelentkezett, hogy a családgondozó – az óvónővel közösen – tanítsa meg a szülőket és gyermekeket arra, hogyan tisztálkodjanak.

A 2007. évi felülvizsgálati tárgyaláson a családgondozó véleménye az volt, hogy a szülők nagyon igyekeznek. A tárgyalásra az óvodavezetőt is meghívta a gyámhatóság. Az óvodavezető elmondta, hogy a gyermekek ruházata megfelelő, inkább a higiénéire kell figyelmet fordítani. Az anya minden tanácsot megfogad, betart, probléma nincs.

Az apa elmondta, hogy intézetben nőtt fel, ezért nincs megfelelő családképe, ami segíthetne, ezért kell neki, hogy elmondják, mit hogyan kell csinálni. Az anya úgy vélte, hogy a védelembe vétel az előnyére vált, tudja, hogy mindenki segíteni akar neki, hogy jobb legyen, és ezt el is fogadja.

Védőnőhöz, gyermekorvoshoz rendszeresen járnak, védőoltásokat a gyermekek megkapták. A gyermekpszichológus igénybevételének kivételével minden védelembe vételi előírás megvalósult. A tárgyaláson a gyermekjóléti szolgálat képviselője elmondta, hogy folyamatos javulás tapasztalható.

A családgondozó megítélése szerint az anya igényli a rendszeres külső segítségnyújtást, ezért még egy évig szükséges a védelemben vétel. Figyelemmel arra, hogy a legkisebb gyermek mozgásában kissé korlátozott, szeptembertől mozgásfejlesztő igénybevételét javasolta.

A védelemben vételt a jegyzői gyámhatóság – kiegészítve a gyermekjóléti szolgálat által javasolt magatartási szabályokkal – a 2007. július 24-én kelt határozatával fenntartotta.

A gyermekek egyéni-gondozási nevelési tervében a problémák megoldását segítők között a családgondozót, az óvónőt és a védőnőt jelöli meg. Teendők rendszeresek és folyamatosak. 2007 augusztusától decemberig hat találkozásról van feljegyzés a gyermekjóléti szolgálat iratanyagában.

2007 novemberében az óvónők jelezték, hogy az édesanya ismét terhes.

2007. december 20-án az édesanya kereste fel a családgondozót a legkisebb gyermek zárójelentésével, amelyben szerepel, hogy a kisfiú nagy eséllyel Down-szindrómás lehet.

A gyermekjóléti szolgálat szervezetalakítása miatt a család számára a gyámhatóság 2008. február 19-én másik családgondozót rendelt ki. A védelemben vétel éves felülvizsgálathoz készített helyzetértékelése szerint a szülők együttműködőek voltak, de csak többszöri felszólításra tettek eleget a családgondozó kéréseinek. A gyermekjóléti szolgálat kapcsolatot tartott az óvodával és az iskolával, a családgondozó az év folyamán 15 alkalommal járt a családnál. Az iskola tájékoztatása szerint a legidősebb gyermek tanévkezdése zökkenőmentes volt. Az óvodában sem volt nagyobb gond, időszakonként a gyermekek koszosak voltak. A védőnő arról tájékoztatja a gyermekjóléti szolgálatot, hogy az orvoshoz is gyakran koszosan viszik a gyermekeket. A legkisebb gyermek kivizsgálása megtörtént, pszichomotoros és mentális retardációt, magatartásában sztereotip mozgásmintát észleltek. Az anya ismételten gyermeket várt.

A kirendelt családgondozó 2008 februárjában a nevelési tanácsadótól a 2002-ben és a 2003-ban született gyermekek pszichológiai vizsgálatára kérte.

Az apa nagymamája a gyermekjóléti szolgálatnál jelezte, hogy iszonyatos állapotok uralkodnak a családban, véleménye szerint, az édesanya elhanyagolja a gyermekeket. A családgondozó 2008. június 5-én kelt feljegyzésében szerepel, hogy beszélgetett az anyával a rendetlenségről, a legkisebb gyermekekkel kapcsolatos nehézségekről, valamint a család ötödik, megszületendő gyermekeiről.

2008. június 15-én megszületett a család ötödik gyermeke. A gyámhatóság a csecsemőgondozására alkalmatlan körülmények miatt, a szülők korlátozott együttműködése és lakáskörülményeikre tekintettel az újszülöttet ideiglenes hatállyal nevelőszülőnél helyezte el.

2008 júliusában a gyámhivatal hozzájárult a család 2005-ben született gyermekének családba-fogadásához. A családba-fogadó személy jelezte, hogy az újszülött nevelésére is vállalkozik. A gyámhivatal az újszülött ideiglenes hatályú elhelyezését megszüntetve hozzájárult az ő családba-fogadásához is. A családba-fogadott gyermekek védelemben vételét a gyámhatóság megszüntette.

A családgondozó kérésére az óvoda 2008 júniusában véleményt küldött a 2002-ben született kislányról és a 2003-ban születet kisfiúról. E szerint a kisfiú elhanyagolt, ruházata, felszerelése hiányos, érzelmileg sérülékeny, könnyen elsírja magát, nem szívesen kezdeményez, és figyelme könnyen elterelhető. A gyermek ápolatlan, gondozatlan, nem az időjárásnak megfelelően öltözik, tisztasági csomagja rendezetlen.

A pedagógusok szerint a kislánynak értelmi sérülése lehet, ezért pszichológiai ellátásra lenne szüksége. Feladatai megoldásban lassú, teljesen aláveti mások akaratának magát, nincs önálló véleménye, hamar elsírja magát, úgy tűnik, hogy érzelmileg sérült.

A legidősebb gyermek osztályfőnöke szerint a fiú külső megjelenése rendezetlen, piszkos, orvosi igazolással, de sokat hiányzott. Tanulmányi eredményében annak ellenére, hogy jól megfelelt minősítést kapott, visszaesést tapasztaltak.

A Nevelési Tanácsadó és Logopédiai Intézet javaslata szerint a kislány további óvodai nevelése és komplex gyógypedagógiai fejlesztése szükséges.

A gyermekjóléti szolgálat 2008. augusztusi helyzetértékelés szerint a szülők együttműködése korlátozott, önként nem tesznek semmit, csak nyomatékos és többszöri felhívásra. A két legkisebb gyermek családba-fogadása megrázta a családot, ráébredtek, hogy hanyagságuknak súlyos következménye van. A gyermekek elkerülését követően intézkedtek a víz bevezetése iránt, és ígéretet tettek körülményeik rendezésére. A gyermekjóléti szolgálat rögzítette, hogy bíznak benne, hogy a három gyermekkel járó feladatokkal a szülők meg fognak birkózni.

2008. október 22-én kelt határozataiban a jegyzői gyámhatóság a védelembe vételt a családban maradt három gyermek tekintetében fenntartotta.

2008 folyamán az iskola három alkalommal (szeptember 10-én október 7-én és 22-én) küldött veszélyeztetettségre vonatkozó jelzőlapot a gyermekjóléti szolgálatnak. A jelzések a legidősebb fiú késéseire, úszófelszerelésének hiányosságára, továbbá arra vonatkoztak, hogy a szülők nem mentek el a szülői értekezletre.

2009. február 3-án az iskola a gyermekjóléti szolgálatnak problémajelző adatlapot küldött. E szerint január 31-én az édesapa felpofozta a legidősebb fiút. Az iskolától ebben az évben még egy, az iskolás gyermekek elhanyagolására vonatkozó jelzés érkezett a gyermekjóléti szolgálathoz.

A családgondozó felkereste a családot és az apától érdeklődött a bántalmazás körülményeiről. Az apa elmondta, hogy fia nagyon szemtelen volt, azért kapott egy pofont. A férfi ígéretet tett arra, hogy ilyen többet nem fordul elő. A családgondozó az apát tájékoztatta a bántalmazás következményeiről.

A legidősebb fiú osztályfőnöke 2009 júniusában kelt pedagógiai szakvéleményben leírta, hogy a gyermek tanulmányi munkája sokat romlott, igazolatlan hiányzása nem volt, de igazoltan 58 órát hiányzott. Tanáraival szemben visszahúzódó, csöndes, társaival időnként kötekedő. A szülők nem tartják a kapcsolatot az iskolával, iskolai rendezvényekre nem engedik el, úszás felszerelését az iskolában mossák.

2009 nyarától a családgondozó személye ismét változott, kirendelésére azonban csak 2009 novemberében került sor.

A családgondozó márciusban négy, áprilisban és júniusban ugyancsak négy alkalommal járt a családnál. Az anya ekkor már ismét gyermeket várt. A családgondozó azt tapasztalta, hogy szülők a lakóház felújítását megkezdték, és az édesanya elment a védőnőhöz is. A gyermekjóléti szolgálattól a család többször kapott adományt.

A csecsemő és kisgyerek gondozói képesítéssel rendelkező családbafogadó szülő az idősebb gyermekeket a nyári szünetre elvitte magához, többször felkereste a családot, az anyának segítséget nyújtott, orvoshoz, védőnőhöz vitte. Tapasztalatról tájékoztatta a családgondozót, információkat adott át neki.

Az éves felülvizsgálat eljáráshoz készített családgondozói helyzetértékelés szerint a család életvitelében javulás történt. A gyermekek veszélyeztetettsége fennáll, de már kisebb mértékben. A lakás tisztaságával továbbra is adódnak problémák, azonban a felszereltsége javult. A legidősebb fiú iskolai teljesítménye gyenge, de stabil. A fiúnak szemüveg kellene, de a családnak nincs rá anyagi fedezete.

A kislány első osztályos, csöndes, visszahúzódó, szeret rajzolni. Az iskola, gondozatlanságukon túlmenően egyik gyermekekkel kapcsolatban sem jelzett problémát.

A családgondozó 2009. december 3-ai védelembe vételi tárgyalásig összesen 29 alkalommal járt a családnál.

A 2009. december 3-án tartott felülvizsgálati tárgyaláson a szülők továbbra is úgy nyilatkoztak, hogy együttműködnek a családgondozóval, gyermekeik leckéit átnézik, az otthonukat igyekeznek felszerelni, javítani. Az aznap kelt határozataiban a jegyzői gyámhatóság fenntartotta a gyermekek védelembe vételét.

A gyermekjóléti szolgálat 2009. december 14-én esetmegbeszélést tartott a hamarosan születendő gyermek sorsának rendezése érdekében. Az esetmegbeszéléseken gyermekjóléti szolgálat vezetője, családgondozója, az önkormányzat hatósági osztályának vezetője és a gyámhatósági ügyekben eljáró ügyintéző volt jelen. A megbeszélésekről a családgondozó feljegyzést készített. Az esetmegbeszéléseken összegezték a helyzetet, mi szerint a család helyzete 2005. óta sokat javult, de a védelembe vétel nem szüntethető meg. Az iratanyagban a családgondozás értékelése, és az új gondozási nevelési terv nem található.

2009. december 22-én az anya újabb kisfiúnak adott életet. A családgondozó feljegyzéseiből nyomon követhető, hogy 2009. december 15-ke és 31-ke között hét, 2010 januárjában pedig nyolc alkalommal kereste fel a családot. Mindent rendben talált, tisztaság fogadta, a gyermeket megfelelően ellátták, a legidősebb fiú szemüvegét megrendelték.

A család 2009 decemberében születet kisfiának védelembe vételét a családgondozó 2010 februárjában kezdeményezte. A családgondozó véleménye szerint „*a család körülményei egyre rendezettebbek, a szülő nagyon igyekszik, gyermekét megfelelően ellátja.*” Az elmúlt évek tapasztalatai alapján a gyermekjóléti szolgálat és a védőnői hálózat részéről egyaránt szoros családgondozást javasolt. Az iratok között fellelhető a gyermekjóléti szolgálat GYSZ-3-Család-Környezet 2010. február 17-ei dátummal ellátott adtalapja, melyben a családgondozó a gyermekek családból való kiemelését javasolja.

A 2010. február 4-én kelt családgondozói feljegyzést nem a család számára kirendelt családgondozó írta alá, a március 4-ei feljegyzés ismét más családgondozótól származik.

Az iratanyagban 2010. március 4-ke és 2011. október 14-ke közötti időszakban nem lelhető fel családgondozói feljegyzés. A gyermekjóléti szolgálat forgalmi naplójának adatai alapján azonban a szóban forgó időszakban a családgondozó 35 alkalommal kereste fel a családot.

2010. március 16-án – az akkor legkisebb gyermekük védelembe vételi tárgyalásán – a szülők beszámoltak arról, hogy az újszülött velük egy szobában alszik, külön kiságyban, a többi gyermek pedig külön szobában van. Az anya a csecsemőt védőnőhöz hetente viszi, egészséges, anyatejet eszik. A kirendelt családgondozó elmondta, hogy a körülmények egyre rendezettebbek, a szülő nagyon igyekszik.

2010. március 26-án kelt határozatában a gyámhatóság a 2009 decemberében született kisfiút is védelembe vette, és kötelezte a szülőket a víz bevezetésére, a lakókörnyezet tisztántartására, gyermek ellátásáról való gondoskodásra, családgondozóval való folyamatos kapcsolattartásra.

A 2000-ben és 2002-ben született gyermekek elhanyagolására vonatkozóan az iskola 2010 márciusában ismét jelzőlapot küldött a gyermekjóléti szolgálatnak.

A kislány osztályfőnöke 2010 májusában kelt – a gyermekjóléti szolgálatnál 2010. szeptember 10-én iktatott feljegyzése szerint – a családlátogatás és a szülővel való beszélgetés után sem történt pozitív változás, a gyermek gondozatlan, a tetvességet nem sikerült megszüntetni. A kislány tanulmányi munkájával a szülők nem sokat törődnek, fejlesztő foglalkozásra sem viszik. Az anyával nehéz kapcsolatot teremteni.

A gyermekjóléti szolgálatnak 2010. szeptember 10-én küldött iskolai problémajelző lap szerint a legidősebb fiú gondozatlan, piszkos, szemüvege még midig nincs és a szülők nem mennek el a szülői értekezletre.

A gyermekorvos által 2010 októberében kitöltött egészségügyi lap rögzíti, hogy a védőnő és a gyermekorvos is azt tapasztalta, hogy az otthon nevelkedő gyermekek életük első három évében elhanyagoltak voltak, környezetük piszkos volt.

Az anya magas láz esetén is inkább otthon kezeli a gyermeket és csak 2-3 nap elteltével viszi őket orvoshoz. A 2009-ben született kisfiúról készült egészségügyi lap tartalmazza, hogy őt a szülei a 6 hónapos státuszvizsgálatra, továbbá a neurológiai vizsgálatra nem vitték el, a szükséges gyógytornát, fejlesztést nem kapja meg.

Az édesanya 2010 októberében kérte a sterilizálását. A kérelmet a gyermekjóléti szolgálat támogatta. A javaslatban a családgondozó – egyebek mellett – a következőket írta: *[...] Az anya nem képes megbirkózni a rá háruló feladatokkal, nem képes tisztán tartani a környezetét és a gyermekeket sem. A legkisebb gyermek szomatikus fejlődése jóval elmarad a koránál (feltehetőleg autisztikus), de a szülő nem gondoskodott a megfelelő kivizsgálásokról, gyógytornáról. Ha nincs pénzük gyalog menni iskolába és haza a gyerekek, ami több km-t jelent. A lakásban azzal fűtenek, amit találnak. Ha más nincs, a kapott adományokat égetik el. Az édesanya többszöri családlátogatás során aludt zenével a fülén, a kicsit meg az ágyban magára hagyta.*

A kórház térítésmentesen engedélyezte a sterilizálást, a műtetre azonban az anya nem ment el.

2011. február 1-én kelt végzésében a jegyzői gyámhatóság a védelembé vétel felülvizsgálata tárgyában tájékoztatást kért a gyermekjóléti szolgálattól. Tekintettel arra, hogy a tájékoztatást nem kapta meg, azt 2011. április 18-án megismételte.

A 2011. február 3-án kelt problémajelző adatlapon az iskola jelezte a gyermekjóléti szolgálatnak, hogy a legidősebb fiú piszkos, gondozatlan, tanulmányi eredményében visszaesett, szüleit nem érdekli tanulmányi eredménye. Erősen rövidlátó, édesanyja több éve ígéri, hogy szemüveget csináltat neki. Szülői értekezletre, fogadóórára a szülők nem járnak, érdektelenek a gyermekükkel szemben.

A kislányról készített pedagógiai vélemény tartalmazza, hogy a szülők a kapott ruhákat és bútorokat elégették. A gyerekek egy ágyban és fűtetlen szobában alszanak, a felnőttek szobájában van egy hősugárzó. Egerek vannak a lakásban. A kislány gyakran álmos és fáradt.

A szülők 2011. április 22-én elmentek a gyámhivatalba és kérték, hogy a hatóság engedélyezze, hogy a 2009 decemberében született fiút a másik két gyermeküket már nevelő személy családjába fogadja. A kérelemnek a gyámhivatal 2011. május 26-án kelt határozatával eleget tett. A kisfiú 2012. június 16-án balesetet szenvedett, három nap múlva elhunyt.

A dátummal el nem látott, de feltehetőleg a 2011. évi felülvizsgálathoz készült „GYSZ-6-Helyzetértékelő lap szerint „[...] A veszélyeztetettség továbbra is fennáll. [...] Annyi lehetőséget kapott már a család, amely sok embernek egy életen keresztül nem adódik meg. És ezeket kihasználták ameddig lehetett és nem a javukra fordították. Ezért a védelembé vétel fenntartását javaslom.”

A gyermekjóléti szolgálat 2011. május 17-én a gyermekek átmeneti nevelésbe vételére tett javaslatot. Az anya ekkor 14 hetes terhes volt. A javaslatban szerepel, hogy a 2009-ben született gyermeket a szülők csak napi szintű családgondozás mellett vihették haza. A kisfiút védőnői, orvosi vizsgálatra elvitték, de a javasolt neurológiai vizsgálatra nem. A családgondozó látogatásakor a gyermek mindig koszos volt, a földön csúszkált. A kisfiú családba-fogadását követően derül ki, hogy a gyermek súlyosan hallássérült. A 2002-ben született kislány az első osztályt másodszor járta, teljesítménye alapján második osztályba nem léphetett.

A védelembé vétel felülvizsgálata tárgyában a jegyzői gyámhatóság 2011. június 8-án tárgyalást tartott. A 08-1142-7/2011. számú, 2011. június 20-án kelt határozatával a 2000-ben, 2002-ben és 2003-ban született gyermekek védelembé vételének fenntartása mellett a gyámhivatal a gyermekek átmeneti nevelésbe vétele érdekében szükséges intézkedések megtétele érdekében értesítette.

A védőnő 2011 májusában a szülőtől értesült arról, hogy a gyermekeket ki fogják emelni a családból. Erről hivatalosan semmilyen tájékoztatást nem kapott. Vizsgálatom idején már egyik családgondozó sem dolgozott a gyermekjóléti szolgálatnál.

2) A gyermekek átmeneti nevelésbe vétele

2011. június 27-én a gyámhivatal a gyermekek átmeneti nevelésbe vétele tárgyában eljárást indított. A jegyzői gyámhatóságtól bekérte a védelembe vétel során keletkezett iratokat, a jegyzőt vagyoneleltár készítésére kérte, intézkedett a gyermekek anyakönyvi kivonatának beszerzéséről. A hatóság 2011. július 21-én a család lakóhelyén környezettanulmányt készített. E szerint a házban óriási rendetlenség, kosz és bűz volt. A családlátogatásra délben került sor, meleg étel nem volt.

A gyámhivatal a szülőket 2011. július 25-én hallgatta meg, augusztus 17-én a gyermekekről pedagógiai véleményt kért. Az iskolás gyermekek osztályfőnökeik szerint zárkóztak, felszerelésük hiányos, piszkosak, tetvesek. A szülők a legidősebb fiú szemüvegének készítéséhez az önkormányzat anyagi támogatását felvették, de azt másra költötték.

A gyámhivatal a gyermekvédelmi szakszolgálatot 2011. szeptember 13-án kérte fel a gyermekek szakértői vizsgálatára.

2011. október 22-én az anya megszülte hetedik gyermekét. A kisfiút 2011. október 27-én családba fogadta a bátyjait is nevelő asszony.

A Gyermekvédelmi Szakértő Bizottság a gyermekek vizsgálatát 2014. október 14-én elvégezte, a szakértői vélemény 2011. október 27-én kelt. A gyermekekről készült szakvélemény, elhelyezési javaslat és egyéni elhelyezési terv azonban csak 2012. január 18-án érkezett a gyámhivatalhoz.

A pszichológiai vizsgálat szerint a kislány viselkedése gátolt. A gyermekek a család otthoni életét idealizálták, kifejtették, hogy nem szeretnének elkerülni otthonról. A szociálpedagógus véleménye szerint a gyermekek *„bántalmazva valószínűleg nem voltak a vér szerinti családban, azonban fizikai és egyéb elhanyagoltságuk nagymértékű, egészséges fejlődésükre nézve veszélyeztető.”* A szakvélemény szerint a gyermekek koruknak megfelelően fejlettek és tápláltak. A szakértői bizottság véleményében orvosi vizsgálat eredménye, illetve orvos aláírása nincs. A vizsgálati anyagon szerepel, hogy a gyermekek orvosi vizsgálatát a szakértői bizottság működési nehézségei miatt nem tudta elvégezni.

A szakértői bizottság javasolta a gyermekek átmeneti nevelésbe vételét, nevelőszülőhöz való elhelyezést, a lehetőségekhez képest a szülőkkel és családba fogadott testvéreikkel való gyakori kapcsolattartást.

A gyámhivatal 2012. január 24-én a gyermekek átmeneti nevelésbe vétele ügyében tárgyalást tartott. A szülők a szakértői bizottság véleményét elfogadták, a javaslattal egyetértettek, a gyermekvédelmi szakszolgálat elhelyezési értekezletén részt vettek.

A gyámhivatal a gyermekeket 2012. január 23-án átmeneti nevelésbe vette, a nevelőszülőt gyámul rendelte, a szülői kapcsolattartást szabályozta. E szerint a szülők minden hónap 2. szombatján kétórányi időtartamban találkozhattak gyermekeikkel.

A 2012. július 11-én kelt féléves gyámi jelentés szerint a legidősebb fiú erős négyes eredménnyel fejezte be az ötödik osztályt, érzelmileg zárkózott. A kislány harmadszor járta az első osztályt, a nevelő család tagjaival túlzottan barátkozó, ragaszkodó. A legkisebb gyermek sokat fejlődött, de nagyon agresszív, bátyja és ő pszichoterápiás foglalkozásra jár. A szülők havi rendszerességgel látogatták gyermekeiket.

A gyermekeket szüleik részéről ért szexuális abúzusról a nevelőszülők a gyónás témakörével kapcsolatos beszélgetés során szereztek tudomást, kérték a gyermekek vizsgálatát. A 2012. augusztus 21-én kelt pszichológiai vélemény a fizikai és szexuális bántalmazást valószínűsítette. A szakpszichológus által készített összefoglaló szakvélemény

szerint a négy hónappal korábbi pszichológiai vizsgálatuk során, amelynek szintén az volt a célja, hogy érte-e a gyermekeket szexuális abúzus, trauma, atrocitás, a gyermekek erről azért nem beszéltek, mert nem ismerték az abúzus létét és fogalmát, és mert szüleik azt mondták, hogy erről nem illik idegeneknek beszélni. A pszichológiai tesztvizsgálat pedig azért nem jelzett traumát, mert szexuális zaklatás és erőszak mindennapos volt a családban.

A nevelőszülői hálózat működtetője a gyámhivalt 2012. augusztus 23-án a szülői kapcsolattartás szüneteltetésére kérte.

A gyámhivatal 10-251-14/2012. számú, 2012. szeptember 6-án kelt határozatával a kapcsolattartás egy évre való szüneteltetéséről rendelkezett. A szülők a döntést megfellebbezték.

A másodfokú hatóság az első fokú döntést megváltoztatva a rendőrkapitányság vizsgálatának lezárultát követő, a kapcsolattartás újraszabályozása tárgyában indult jogerős döntésig felfüggesztette a szülők kapcsolattartási jogát.

A gyámhivatal az ügyben szeptember 7-én feljelentést tett. A rendőrség kérésére gyermekek büntetőeljárásban való képviselőre ügyvéd személyében a gyámhivatal eseti gondnokot rendelt.

3) A gyermekek helyzete a szakellátásban

A szakszolgálat igazgatójának válasza szerint a nevelőszülőket a gyermekek elhelyezése előtt feltárt tények alapján az elhanyagolás és szülői életvezetési problémák nyomán felmerülő problémák kezelésére készítette fel a működtető. A két fiatalabb gyermek heti rendszerességgel gyógypedagógiai támogatást is kapott.

A nevelőszülő a gyermekek befogadását követő hónapban jelezte, hogy a legfiatalabb gyermek rajzaiban és elbeszéléseiben sokat foglalkozik ördögfigurákkal. Ebben az időszakban a legidősebb fiú iskolai beilleszkedési problémával küzdött. A nevelőszülői hálózatot működtető pszichológusa ekkor heti rendszerességgel nyújtott támogatást a gyermekeknek. A jelzett problémák miatt a nevelőszülői tanácsadó az előírtnál gyakrabban tett látogatást és intenzívebb segítséget nyújtott a nevelőszülőknek. A gyermekek nevelőcsaládba való beilleszkedése, szocializációja megnyugtató módon folyt, iskolai eredményeik jelentősen javultak. A legfiatalabb gyermek esetében azonban a nevelőszülő több nehézségről számolt be. Ahogy a gyermekek gondozási helyükön egyre nagyobb biztonságban érezték magukat mind több jelét adták a vér szerinti családban valószínűsíthető elszenvedett bántalmazásnak. Erre tekintettel nevelőszülői hálózatot működtető klinikai szakpszichológusa 2012 áprilisában célzott vizsgálatot végzett. A vizsgálat bántalmazásra vonatkozó konkrétumot nem tudott feltárni, azonban egyértelműen megállapította, hogy a gyermekek valamit titkolnak a vér szerinti családban történtek tekintetében.

2012 augusztusában a nevelőszülők jelezték, hogy a legfiatalabb gyermek családi beszélgetés során egyértelműen beszámolt a vérszerinti szülők általi szexuális bántalmazásról. A jelzés alapján a klinikai szakpszichológus 2012 augusztusában újabb vizsgálatot végzett. Ez a vizsgálat alátámasztotta, hogy a gyermekeket szüleik fizikailag és szexuálisan éveken keresztül súlyosan bántalmazhatták.

A bántalmazás felderítése után a nevelőszülői hálózatot működtető – az intenzív nevelőszülői tanácsadón túl – több ízben a nevelőcsaládnak is felajánlotta a pszichológiai támogatás lehetőségét, amelyet azonban elhárítottak.

2013. elején a középső gyermek problémái miatt a nevelőszülő gyermekpszichiáter segítségét kérte, aki februárban gyógyszeres terápiát írt elő. A kislány terápiás segítségként segítő csoportba is járt.

2013 nyarán a működtető táborozást biztosított a gyermekek részére, ezzel is próbálta tehermentesíteni egy időre a nevelőszülőket.

2013 őszén a legkisebb gyermeknél jelentkeztek a középső gyermeknél korábban tapasztalt tünetek. A gyermekpszichiáter által előírt gyógyszeres terápia azonban ebben az esetben nem hozott eredményt, ezért gyermekpszichiátriai osztályra került.

A nevelőanya ezzel a helyzettel már nem tudott megbirkózni, a legkisebb gyermek állapotát, verbális fenyegetését nem tudta feldolgozni, ezért 2013 novemberében kérte a legkisebb gyermek gondozási helyének megváltoztatását. A több alkalommal, több szakember bevonásával tartott támogató esetmegbeszélések nem bizonyultak elégséges segítségnek a nevelőszülő számára. A nevelőszülő döntésében a gyermekvédelmi szakszolgálattal közösen tartott esetmegbeszélést követően sem történt változás.

A gyámhivatal a gyermekvédelmi szakértői bizottság javaslata alapján a testvéreket másik nevelőszülőhöz helyezte. Mindhárom gyermek gyermekpszichiátriai ellátásban részesül, traumáik feldolgozását pszichológus segíti.

4) A gyermeki jogok érvényesülése a büntető eljárásban

A gyermekeket 2013 februárjában zárt ülésen, a kirendelt eseti gondnok részvételével nyomozási bíró hallgatta meg.

Az eseti gondnok a gyámhivatalnak küldött – a tevékenységére vonatkozó, 2013. december 3-án kelt – beszámolója szerint a kiskorúak kihallgatását követően az eljárás állásáról semminemű értesítést nem kapott, 2013. november 27-én értesült arról, hogy előző nap a Blikk című bulvárlap részletes információt közölt arról, hogy az illetékes ügyészség benyújtotta a vádiratot a bírósághoz. A sajtóban olyan részletességgel jelentek meg adatok a bűncselekményekről, amelyek kizárólag a gyermekek vallomásának ismeretében kerülhettek publikálásra. Az eseti gondnok álláspontja szerint a sajtóban megjelentek – tekintettel arra, hogy azok alapján a gyermekek azonosíthatók – ellentétesek a gyermekek érdekeivel. Miután a média hírek kifejezetten rendőrségi forrásra utaltak, a szociális és gyámhivatal vezetője a nyomozást folytató rendőrségtől tájékoztatást kért arról, hogy indult-e vizsgálat annak kiderítésére, hogy hogyan került a média birtokába a zárt ülésen elhangzott információ, illetve a sajtó miért értesült az eseti gondnoknál előbb a szülők elleni vádemelésről.

A Pest Megyei Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Igazgatójának válasza szerint a főkapitányság az ügy lezárásával kapcsolatban nem adott ki közleményt és a vádiratot sem tette hozzáférhetővé.

A médiumokban megjelent a gyermekek vezetéknevének első betűje, a keresztnéveik, a születési évük, lakóhelyük neve, házuk, iskolájuk, stb. Tekintettel arra, hogy a testvérek közös gondozási helyen nevelkednek nemcsak a lakóhelyükön, de az egész országban beazonosíthatóvá váltak. Ez súlyos negatív hatással van rájuk. A szociális és gyámhivatal vezetőjének álláspontja szerint ezáltal megfosztották őket attól is, hogy életük során csak azzal a személlyel oszthassák meg a velük történt bűncselekmény tényét és körülményeit, akiket erről tájékoztatni szeretnének.

5) A népegészségügyi intézet vizsgálatának eredménye

A védőnő elmondása szerint, valamint a dokumentáció alapján minden újszülött hazavitelekor rend és tisztaság volt a lakásban. A szülők minden újszülött érkezésével esélyt láttak életük megváltoztatására. Ilyenkor kitüntetett figyelemmel gondoskodással vették körül az új jövevényt. A gondozás során a gyermekek bántalmazásáról és súlyos elhanyagolásáról a védőnőnek nem volt tudomása.

A gyermekek 2005-ben történt védelembe vételét követően a védőnő írásbeli jelzést nem tett. Amikor a gyerekek közösségbe kerültek az óvónők és az iskola folyamatosan jelezte a gyermekek elhanyagolását. „A szoros kapcsolattartás az óvodával és az iskola védőnőjével megtörtént az ügyben. 2011 májusában a védőnő hallomásból tudta meg, hogy a legnagyobb gyermekeket is kiemelik a családból.”

A vizsgálattal érintett házi orvos a praxist 2002. november 1-jétől vette át, a 2003-ban született harmadik gyermek születése utáni, otthoni látogatását már ő végezte. Nyilatkozata szerint a gyermekeket rendszeresen látta, vizsgálta. A vizsgálatok során – néhány sérülésen túl – bántalmazásra utaló sérülést, elváltozást nem tapasztalt. A szülők egyszerű emberek, de – mivel egyes praxisról van szó – a felnőtteket is kezelte betegségük esetén, alkoholizmust, vagy egyéb említésre méltó eltérést nem tapasztalt. A gyermekek általában nem voltak tiszták, erre mindenkor figyelmeztették, higiénés tanácsokkal látták el az anyát, aki készségesnek mutatkozott. „Az ellenőrzések során jogszabálysértés, illetve szakmai szabályszegés nem nyert megállapítást.” A tisztifőorvos vizsgálata a védőnő és a gyermekorvos jelzési és együttműködési kötelezettségének teljesítésére vonatkozó kérdésekre nem adott választ.

A járási tisztifőorvos 2014. január 7-én kelt válaszában tájékoztatót arról, hogy a házi orvos által nyújtott egészségügyi ellátás orvos szakmai szempontokra is kiterjedő áttekintése érdekében szakfelügyelői főorvosi vizsgálatot kezdeményezett. A vizsgálat eredményéről jelentésem írásba foglalásáig nem értesültem.

6) *A gyermekjóléti szolgálat szakmai létszáma, a munkatársak képzése továbbképzése*

A gyermekjóléti szolgálat vezetőjétől érdeklődtem arról is, hogy – 2005 januárja és 2013 decembere között a gyermekjóléti szolgálat szakmai létszám irányszámai és létszámminimum normái, valamint a képesítési előírások tekintetében megfelelt-e az NM rendelet 1. és 2. számú mellékletében foglaltaknak. Éves bontásban tájékoztatást kértem arról is, hogy ezen időszakban a családgondozók hány esetet kezeltek, milyen gondozotti létszámmal dolgoztak. Végül informálódtam arról, hogy ezen időszakban a családgondozók részt vettek-e a gyermekek bántalmazásának – különös tekintettel a szexuális abúzusra – felismerésével kapcsolatos továbbképzésen, szakmai megbeszélésen, konferencián, e tárgykörben ismernek-e, használnak-e szakirodalmat, módszertani segédletet?

A válasz szerint 2005. és 2008. között két fő látta el a gyermekjóléti szolgálat családgondozói feladatait, egyik közülük az intézményvezető is volt. Az egyik családgondozó szociális munkás, a másik jogász végzettségű volt. A gyermekjóléti szolgálatban a jogszabályokban meghatározott létszámnál sokkal kevesebben dolgoztak, ezért alakulhatott úgy, hogy az érintett család aktuális családgondozói abban az időszakban az intézményvezetők voltak.

A jelenlegi intézményvezető 2008 júliusától látja el a feladatát. Vezetői feladatai megkezdésekor a gyermekjóléti szolgálat szakmai egységében három fő dolgozott. Ketten közülük szociális munkás végzettséggel rendelkeztek és pályakezdők voltak. Az érintett család gondozását ellátó megbízott intézményvezető jogász végzettségű volt, akkor szociális menedzser szakra járt.

Az intézmény működése a szakmai létszám irányszámai (45 gyermek, vagy 25 család), a létszámminimum normái, valamint a szakképzettség tekintetében 2013 végétől felel meg az NM rendelet 1. és 2. számú mellékletében foglaltaknak.

A családgondozók esetszámai (gyermekek száma/családgondozó) éves bontásban az alábbiak szerint alakultak:

- 2005: 146 eset/családgondozó/év (2 fő családgondozó dolgozott)
- 2006: 164 eset/családgondozó/év (2 fő családgondozó dolgozott)
- 2007: 171 eset/családgondozó/év (2 fő családgondozó dolgozott)
- 2008: 160 eset/családgondozó/év (3 fő, év végén 3,5 fő családgondozó dolgozott)
- 2009: 78 eset/családgondozó/év (5 fő családgondozó dolgozott)
- 2010: 110 eset/családgondozó/év (5 fő családgondozó dolgozott)
- 2011: 120 eset/családgondozó/év (5 fő családgondozó dolgozott)
- 2012: 95 eset/családgondozó/év (6 fő családgondozó dolgozott)
- 2013: 64 eset/családgondozó/év (7 fő családgondozó dolgozott)

Az intézményvezető szakmai véleménye szerint a bántalmazás témakörében nagyon csekély a továbbképzések száma. A bántalmazás, szexuális abúzus témaköréhez többé-kevésbé kapcsolódó mintegy 30féle továbbképzésen a munkatársai részt vettek. Az intézmény könyvtárában megtalálható a bántalmazással kapcsolatos szakirodalom², a munkatársak számára ezek kötelező olvasmányok.

Az intézmény 2012-ben – ezzel is lehetővé téve, hogy az iskolában a gyerekek, a szülők és a pedagógusok is közvetlenül beszélhessenek problémájukról a családgondozónak – a városban kialakította az iskolai szociális munkás hálózatot. Az intézményvezető jelzőrendszeri tagokkal végzett együttműködés fejlesztése érdekében bevezette a gyermek veszélyeztetettségét jelzőlap és vissza-jelzőlap kötelező használatát. A jelzőrendszer tagjai évről-évre jelezték, ha bármilyen bántalmazás tudomásukra jutott, ezekben az esetekben a családgondozók eljártak. Erre tekintettel – utalva arra, hogy a szakirodalom szerint a szexuális abúzus 70-90%-a látenciában marad – az intézményvezető feltételezi, hogy ha az érintett gyerekek esetében bárki bárminemű bántalmazást, szexuális abúzust tapasztalt volna, azt jelezte volna a szolgáltatnak.

Végül a vezető tájékoztatott arról is, hogy a gyermekek gondozását utolsóként ellátó családgondozó szakmai egységvezetői kinevezését 2012-ben visszavonta, ezt követően munkaviszonyát felmentéssel megszüntette. A döntést oka az volt, hogy a családgondozó aktái, iratai sok esetben rendezetlenek, hiányosak, átláthatatlanok voltak, a határidőket többször nem tartotta be. Az évi legalább hat alkalommal kötelezően tartandó jelzőrendszeri értekezletek megtartásában következetlen volt.

7) A szociális és gyámhivatal által feltárt hiányosságok, intézkedések

A vizsgálat a gyermekjóléti szolgáltatnál több adminisztratív hiányosságot állapított meg (pl. családlátogatási feljegyzések elmaradása, „gyermekünk védelmében” elnevezésű nyilvántartási rendszer hiányos vezetése, családgondozási terv értékelése, új családgondozási terv elkészítése) A szociális és gyámhivatal legutóbb 2013 júliusában ellenőrizte a gyermekjóléti szolgáltatást és – egyebek mellett – az adminisztratív hiányosság pótlására is felszólította, az utóellenőrzés tervezett időpontját 2014 februárjában jelölte meg a hivatalvezető. A gyermekek védelembe vétele előtt esetmegbeszélés nem volt, a 2009-ben tartott esetmegbeszélésen a résztvevők körét pedig bővíteni kellett volna a gyermekekkel ténylegesen kapcsolatot tartó szakemberekkel.

A szociális és gyámhivatal 2014. évi gyermekjóléti szolgáltatóknál tartandó ellenőrzésének egyik kiemelt szempontja az esetmegbeszélések megtartásának ellenőrzése.

A gyermekek védelembe vétele indokolatlanul hosszú ideig tartott. Az átmeneti nevelésbe vétel kezdeményezésének a jegyzői gyámhatóság részéről legkésőbb 2009-ben meg kellett volna történnie.

A jegyző védelembe vételi hatásköre 2012. december 31-én megszűnt, a feladatot, valamint a védelembe vett gyermekek iratanyagait 2013. január 1. napjától a járási gyámhivatalok átvették. Erre tekintettel a jegyzői gyámhatósággal szembeni intézkedés okafogyottá vált. A szociális és gyámhivatal vezetője megkereste a védelembe vételi hatáskört átvett Pest megyei járási gyámhivataloktól adatszolgáltatást kért a 2 éven túl védelembe vett gyermekek számáról, a védelembe vétel idejéről, veszélyeztetettség okáról.

Ezen adatok alapján 2014-ben célvizsgálat keretében vizsgálja a legrégebb óta védelembe vett gyermekek ügyét.

² Pl. A gyermekvédelmi feladatot ellátó szervek szerepe és felelőssége a gyermekbántalmazás és elhanyagolás megelőzésére és kezelésére, Módszertani füzet 2004.; 1.sz. módszertani levél háziorvosok, házi gyermekorvosok, védőnők, gyermekegészségügyi szakemberek részére, A gyermekbántalmazás és elhanyagolás megelőzése, felismerése és kezelése 2004., Kézikönyv a gyermekjóléti szolgáltatást nyújtók számára a gyermekekkel szembeni rossz bánásmóddal kapcsolatos esetek ellátásához és kezeléséhez 2006. (MOGYESZ kiadvány); Gyermekbántalmazás és elhanyagolás (módszertani ajánlás tervezet) 2010. OGYEI, Morvai Krisztina: Terror a családban

A vizsgálat megállapította, hogy a gyermekjóléti szolgálat éveken át próbálta az elhanyagolt gyermekek családgondozásával a családból való kiemelésüket elkerülni. A veszélyeztetettség súlyát, továbbá a három legidősebb gyermek korábbi családból való kiemelés szükségességét azonban nem mérték fel megfelelően. A vizsgálat idején a család ügyében korábban eljáró családgondozók már nem dolgoztak a gyermekjóléti szolgálatnál.

Annak érdekében, hogy a jövőben a családgondozók a gyermekek helyzetének mérlegelése során a megfelelő időben ismerjék fel a családból való kiemelés szükségességét, a szociális és gyámhivatal konferenciát szervez a gyermekjóléti szolgálatok számára. A szakmai konferenciára olyan módszertani szakembereket hív meg előadónak, akik a szakterületen dolgozóknak gyakorlati segítséget tudnak nyújtani. A szociális és gyámhivatal vizsgálata feltárta azt is, hogy az első fokon eljáró gyámhivatal a gyermekek elhelyezésére javaslatot csak a jogszabály által előírt egyéb iratok beszerzését követően kért. A nevelésbe vételre vonatkozó jogszabályok 2014. január 1-jétől hatályos változásai miatt a járási/kerületi gyámhivatalok részére a megyei szociális és gyámhivatalok – az Emberi Erőforrások Minisztériuma szakmai koordinálásával – iratmintát készítettek. Az iratminták megküldésével egyidejűleg a hivatalvezető az első fokon eljáró gyámhivatalok figyelmét felhívta a nevelésbe vételi eljárásban való soron kívüli döntés szükségességére.

Végül az eljárás elhúzódását okozta az is, hogy a Pest Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat a szakértői bizottság a véleményét és az elhelyezési tervet a megkeresést követő mintegy négy hónap múlva küldte meg a gyámhivatalnak. A szakértői bizottságból hiányzott a gyermekorvos, így véleményt csak a pszichológus és szociálpedagógus vizsgálata alapján hozta meg.

A szociális és gyámhivatal a szakszolgálatnál 2012 márciusában folytatott ellenőrzése alapján megállapította, hogy a gyermekvédelmi szakértői bizottság szerződéses jogviszonyban foglalkoztatott munkatársainak 2011. évi elmaradt költségtérítését még nem fizették ki. Jogszabályváltozás miatt 2012. január 1-jétől a Pest Megyei Intézményfenntartó Központ a szakszolgálat fenntartását átvette, az évi számlák utólagos kifizetéséről rendelkezett. A vizsgálat idején a szakszolgálat akkori igazgatója már nem dolgozott az intézményben.

Összességében a szociális és gyámhivatal vezetője vizsgálata során a jogszabálysértéseket feltárta, azok kiküszöbölésére intézkedéseket tett.

8) A felelősségre vonás kérdése

A szociális és gyámhivatal vizsgálati jelentését valamennyi érintett félnek megküldte, a hivatalvezető 2014. január 22-ére megbeszélést hívott össze. A felelősségre vonás kérdésében a megbeszélést követően kívánt határozni.

A közigazgatási és igazságügyi miniszter 2014. január 17-én kelt utasítása alapján azonban a Pest Megyei Kormányhivatal vezetője rendkívüli fegyelmi jogkörében vizsgálóbizottságot hívott össze. Három – a fegyelmi eljárás idején gyámhivatali ügyintézőként, korábban pedig családgondozóként, illetve jegyzői gyámhatósági ügyintézőként dolgozó munkatárs írásbeli figyelmeztetést kapott.

A gyermekek harmadik (utolsó) családgondozója, a fegyelmi eljárás idején járási gyámhivatali ügyintézőként dolgozott. A vizsgálóbizottság megállapította, hogy a családgondozó a gyermekek elhanyagoltságából fakadó veszélyeztetettségét nem megfelelő súllyal mérte fel. Erre tekintettel a kormány megbízott a családgondozó munkaviszonyát bizalomvesztés miatt megszüntette. A kormány megbízott a vizsgáló bizottság javaslatára gyermekjóléti szolgálat vezetőjének fegyelmi felelősségre vonását kezdeményezte a fenntartónál. Végül a vizsgáló bizottság megállapította, hogy a gyermekvédelmi szakszolgálat korábbi igazgatójának munkaviszonya megszűnt, felelősségre vonása nem lehetséges.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatásköröm tekintetében

Feladat- és hatáskörömet, valamint az ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 18. § (1) bekezdése szerint az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint – egyebek mellett – közigazgatási szerv, közigazgatási jogkörben eljáró egyéb szerv e jogkörében, vagy közszolgáltatást végző szerv (a továbbiakban együtt: hatóság) tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár (a továbbiakban együtt: visszásság), feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálatát – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.

A törvény 18. § (2) bekezdés a) pontja szerint közszolgáltatást végző szerv – függetlenül attól, hogy milyen szervezeti formában működik – az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó szerv, ugyanezen bekezdés e) pontja alapján pedig a jogszabályban közszolgáltatásként megjelölt tevékenységet végző szervezet. Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból is folytathatók eljárásokat. Az Ajbt. 1. § (2) bekezdésének a) pontja kimondja, hogy az alapvető jogok biztosa – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak védelmére.

A Gyvt. 94. § (2) bekezdése rögzíti, hogy a gyermekjóléti szolgáltatás biztosítása a települési önkormányzat feladata. A Gyszt. 1. §-ának (1) bekezdése szerint a gyámhatóság feladat- és hatáskörét a települési önkormányzat jegyzője, a járási (fővárosi kerületi) gyámhivatal, valamint a szociális és gyámhivatal gyakorolja.

Az egészségügyi ellátórendszer fejlesztéséről szóló 2006. évi CXXXII. törvény 1. § (2) bekezdésének b) pontja szerint pedig egészségügyi közszolgáltatás: a részben vagy egészben a központi költségvetés és az Egészségbiztosítási Alap terhére finanszírozott egészségügyi szolgáltatás. A hivatkozott jogszabályok alapján az ügyben érintett szervekre kiterjed vizsgálati hatásköröm.

II. A vizsgált alapjogok és elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az állampolgári jogok országgyűlési biztosa következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott egyes alapjogi teszteket.

Magyarország Alaptörvényének és az Ajbt-nek a hatályba lépésével az alapvető jogok biztosaként is követni kívánom a fenti gyakorlatot, így míg az Alkotmánybíróság eltérő álláspontokat nem fogalmaz meg, eljárásom során irányadónak tekintem a testület eddigi megállapításait. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „*az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni*”. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően.

A testület ennek kapcsán elvi érveléssel azt mondta ki, hogy „*az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott*

ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”

A fenti elvi jelentőségű tétellel összhangban vizsgálati megállapításaim érvrendszerének megfogalmazása, az egyes alapjogok, alkotmányos elvek értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybíróági iránymutatás megszületéséig, az alkotmányszöveg változását, a tartalmi, illetve kontextuális egyezőséget is figyelembe véve – az alapvető jogok biztosaként továbbra is irányadónak tekintem az Alkotmánybíróságnak az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően meghozott határozatai indoklásában kifejtett érveket, jogelveket és összefüggéseket.

Az állam alapjogvédelmi kötelezettségét az Alaptörvény I. cikk (1) - (3) bekezdései deklarálják. Az alkotmánybíróági gyakorlat alapján állami szemszögből létezik az alapjogoknak *egy objektív intézményvédelmi oldala*.³ Az Alkotmánybíróság a 12/2004. (IV. 7.) AB határozatában – korábbi döntéseire hivatkozva – hangsúlyozta: „Az állam kötelessége az alapvető jogok „tisztelőben tartására és védelmére” a szubjektív alapjogokkal kapcsolatban nem merül ki abban, hogy tartózkodnia kell megsértésüktől, hanem magában foglalja azt is, hogy gondoskodnia kell az érvényesülésükhöz szükséges feltételekről. Ennek érdekében a jogalkotó köteles olyan szabályozást alkotni, amely a lehető legnagyobb mértékben biztosítja az alapjogok érvényesülését.”

Amint arra az Alkotmánybíróság már a 48/1998. (XI. 23.) AB határozatában is rámutatott: „Az Alkotmány egyes esetekben nevesíti az intézményvédelmi kötelességeket, másutt nem, előfordul az is, hogy éppen az alanyi jogi oldal marad háttérben; a megfogalmazás és a hangsúlybeli különbségek nem változtatnak azon, hogy az alapjogok egyaránt tartalmazzák a szubjektív jogokat és az objektív, ennél szélesebb állami kötelességeket is”.

Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése szerint *Magyarország független, demokratikus jogállam*. Az Alkotmánybíróság több határozatában rámutatott, hogy a jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. Az Alkotmánybíróság szerint a jogbiztonság az állam kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is *világosak, egyértelműek*, működésüket tekintve *kiszámíthatóak* és *előreláthatóak* legyenek a norma címzettjei számára. Az irányadó alkotmánybíróági tézis szerint a jogállamiság elvéből folyó követelmény a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége: a közhatalommal rendelkező szervek a *jog által megállapított működési rendben*, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott *korlátok között* fejtik ki tevékenységüket. [Vö. 56/1991. (XI. 8.) AB határozat.].

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a *kiszámíthatóság – beleértve az egységes jogalkalmazást – és az eljárási garanciák biztosítása szorosan összekapcsolódik az egyes alanyi alapjogok, szabadságjogok védelmével*, mintegy kölcsönösen feltételezik egymást. Az alapjogok valódi érvényesülését képes kiüresíteni, megbénítani (azaz komolyan befolyásolni) a szabályozás vagy a jogalkalmazás hibáiból, zavarából adódó kiszámíthatatlanság, az eljárásra vonatkozó garanciális szabályok félre tétele, figyelmen kívül hagyása.

Érdeemes utalni ezzel kapcsolatosan arra az alkotmánybíróági tézisre, amely szerint közvetlen alkotmányi garanciák *gazdaságossági és célszerűségi okokból*, az eljárás

³ Lásd először: 64/1991. (XII. 17.) AB határozat

egyszerűsítése vagy az időszerűség követelményének érvényesülése címén *sem mellőzhetők*. [Vö. 11/1992. (III. 5.) AB határozat, 49/1998. (XI. 27.) AB határozat, 5/1999. (III. 31.) AB határozat.]

Mindebből következik, hogy jogállamot csak jogállami eszközökkel lehet szolgálni, az egyes jogsértésekre csak jogállami módon, a jogszabályi rendelkezések, az eljárási garanciák maradéktalan betartása mellett, az arra feljogosított szerveknek kell választ adnia. A *tisztességes eljáráshoz való jog* abszolút jog, amellyel szemben nem létezik mérlegelhető más alapvető jog vagy alkotmányos cél, mert már maga is mérlegelés eredménye. [Vö. 6/1998. (III. 11.) AB határozat és 14/2004. (V. 7.) AB határozat] Olyan jogalkalmazói eljárást foglal magában, amely – a materiális jogállam értékrendjének megfelelően – a demokratikus alkotmányfejlődés során kikristályosodott alapelvek és szabályok alapján zajlik. Ugyancsak az Alkotmánybíróság szerint a tisztességes eljárás olyan minőség, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek figyelembevételével lehet megítélni.

A *gyermek a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi* fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát az *Alaptörvény XVI. cikk* (1) bekezdése deklarálja. A gyermeket főszabályként minden olyan alapvető jog megillet, mint bármely más embert, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz. Erre tekintettel kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot. E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga az állam köteleességét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődése intézményes védelmére. A gyermek, mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az az intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki, hogy az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek alapvető jogainak előmozdítása, érvényesülése és védelme érdekében. Ezt az alaptételt megtaláljuk a Gyermekjogi Egyezménynek a preambulumban is, amely rögzíti, hogy a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt.

A korábban hatályos Alkotmány 67. §-ában rendelkezett e jogról, annak címzettjeivel együtt, azaz, hogy a gyermeknek ezt az alkotmányos védelmet és gondoskodást a családtól, az államtól és végső soron a társadalomtól kell megkapnia. Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint is a gyermek védelme és a róla való gondoskodás azonban nemcsak a család alkotmányos kötelessége, hanem az államé, a társadalomé is: ha a gyermeknek nincs vagy a szülői kötelességeket nem teljesítő szülője van, akkor helyettük az államnak kell helytállania. Az államnak ez lehetőséget ad a törvényes beavatkozásra, és egyben kötelezi közvetlen helytállásra, a védelem és gondoskodás feladatára (pl. állami gondozásba vétel). Az AB álláspontja szerint a gyermek jogai védelmében a családot, közelebről a szülőt terhelő alkotmányos alapkötelezettségek esetén az államot aktív magatartásra kötelezi.

Az Alkotmánybíróság a 114/2010. (VI. 30.) határozatában hivatkozta a gyermekek védelmével kapcsolatos jogszabályok főbb vonásaival kapcsolatos megállapításait: Eszerint a gyermekek védelmének alkotmányos alapja az Alkotmány 67. §, eszerint minden gyermeknek joga van a családja, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges. A védelem és gondoskodás – a 67. § (1) bekezdésében szereplő sorrend alapján – a család, az állam és a társadalom kötelessége.

Az Alkotmánybíróság szerint az állam szerepe a gyermekek védelmében és a róluk való gondoskodásban az, hogy meghatározza a gyermekek alapvető jogai érvényesítésének

garanciáit, létrehozza és működtesse a gyermekek védelmét biztosító intézményrendszert. Az Alkotmány az államnak igen tág szabályozási teret ad a gyermekvédelmi rendszer kialakításában. A szabályozás kereteit elsőként azok a – gyermekek jogairól megalkotott – nemzetközi egyezmények jelölik ki, amelyekhez a Magyar Köztársaság csatlakozott, és amelyek meghatározzák a gyermekvédelmi rendszer felépítésére, szervezésének elveire, elemeire vonatkozó szabályokat, megállapítanak bizonyos aktivitási minimumokat, szabályozásbeli standardokat. Az Alkotmánybírók szerint az állam szerepe a gyermekek védelmében és a róluk való gondoskodásban az, hogy meghatározza a gyermekek alapvető jogai érvényesítésének garanciáit, létrehozza és működtesse a gyermekek védelmét biztosító intézményrendszert. Az Alkotmány az államnak igen tág szabályozási teret ad a gyermekvédelmi rendszer kialakításában. A szabályozás kereteit elsőként azok a – gyermekek jogairól megalkotott – nemzetközi egyezmények jelölik ki, amelyekhez a Magyar Köztársaság csatlakozott, és amelyek meghatározzák a gyermekvédelmi rendszer felépítésére, szervezésének elveire, elemeire vonatkozó szabályokat, megállapítanak bizonyos aktivitási minimumokat, szabályozásbeli standardokat.⁴

Az elsődleges családi védelem elősegítése, más szempontból a *gyermeknek a családban történő nevelkedéséhez való joga* olyan jogosultság, amely egyaránt fakad a vonatkozó nemzetközi dokumentumok rendelkezéseiből⁵, valamint ezt diktálja a gyermekvédelem alaptézise, a *gyermek mindenképp felett álló érdekének* érvényre juttatása is. Elsődlegesen ugyanis a családban nevelkedés biztosítja a gyermekek személyiségének kibontakoztatását, a testi, szellemi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, egészségét felnevelkedését és jólétét. Az állam ennek alapján a megfelelő jogalkotási és jogalkalmazási eszközök igénybevételével segítenie kell a családokat (ezen értve főként a szülőket, adott esetben más közeli hozzátartozókat is) feladatuk teljesítése érdekében. Az állam gyermekvédelmi kötelezettsége – a gyermek mindenképp felett álló érdeke által is megkövetelt megfelelő garanciák, eljárási szabályok mellett – megalapozza az állami beavatkozást akkor, amikor a család, a szülők (közeli hozzátartozók) hiányoznak, vagy a saját családban való nevelkedése a gyermek fejlődésének súlyos veszélyeztetettségével járna.

Az alkotmányos alapoknak megfelelően a gyermekvédelmi törvény⁶ alapelvei között kiemelten, nagy terjedelemben rendelkezik a gyermek családban történő nevelkedését elősegítő állami feladatokról, ellátásról, továbbá az államnak a családpótló ellátásokkal, a szülői gondoskodást helyettesítő védelemmel kapcsolatos kötelezettségeiről.

Az Alkotmánybírók 995/B/1990. AB határozata értelmében, a „*gyermek ember, akit minden olyan alapvető alkotmányos jog megillet, mint mindenki mást, de ahhoz, hogy e jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt felnőtté válásához*”. Míg az Alkotmány 67. § (1) bekezdése a gyermek alapvető jogainak biztosítása kapcsán egyidejűleg szabta meg a család (szülők), valamint az állam és a társadalom alapvető kötelezettségeit, addig az Alaptörvény XVI. cikk (3) bekezdése csak a szülők gondoskodási kötelezettségét deklarálna.

Tekintettel arra, hogy az állam által aláírt nemzetközi szerződések jellemzően az érintett állam jogait és kötelezettségeit rögzítik, a gyermeki jogok biztosításával összefüggő állami kötelezettségek elsődleges forrása a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezmény lesz.⁷

III. Az ügy érdemében

⁴ Lásd 434/E/2000. AB határozat, ABH 2004, 1452., 114/2010. (VI. 30.) AB határozat.

⁵ Külön érdemes kiemelni a Gyermekjogi Egyezmény 18. cikkét

⁶ Lásd különösen a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásáról szóló 1997. évi XXXI. törvény 2. § (1)-(4) bekezdését, a 6. § (1)-(2) bekezdését, továbbá a 7. § (1)-(2) bekezdését.

⁷ Lásd az 1991. évi LXIV. törvény

A Gyermekjogi Egyezmény egyik meghatározó alapelve a gyermek „mindenek felett” (legfőbb) érdekét figyelembe vevő eljárás. Az Egyezményben részes államok egyik kötelezettsége azon elv elismertetése, mi szerint a felelősség a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért elsősorban a szülőkre hárul. A részes államoknak segítséget kell nyújtaniuk a gyermek szüleinek a gyermek nevelésével kapcsolatban rájuk háruló felelősség gyakorlásához, és gondoskodniuk kell a gyermekjóléti intézmények, létesítmények és szolgálatok létrehozásáról.

A Gyvt. meghatározza a gyermekvédelmi jelzés megtételére alapot adó veszélyeztetettség,⁸ illetve a súlyos veszélyeztetés⁹ fogalmát. Azt, hogy a gyermek veszélyeztetettnek tekinthető-e a vele és családjával kapcsolatban álló szakemberek (egészségügyi szolgáltatók, pedagógusok, gyermekvédelemben dolgozók, orvos stb.) döntik el. A veszélyeztetettség értelmezése elsősorban az ő ismereteiktől, személyes attitűdjüktől, személyiségüktől, képzettségüktől és tapasztalataiktól függ. A jelzőrendszeri tagokat a fogalmak értelmezéséhez, gyakorlati alkalmazásához módszertani útmutatók, ajánlások segítik. A Gyvt. által definiált veszélyeztetettség, illetve súlyos veszélyeztetés értelmezéséhez, ezáltal a szakemberek jelzési kötelezettségének maradéktalan teljesítéséhez nélkülözhetetlen e módszertani ajánlások, szakmai protokollok ismerete. Az egyik módszertani ajánlás szerint [...] „a Gyvt. a veszélyeztetettség meglétéhez, mértékéhez, mélységéhez, időbeni elhúzódásához köti az állami beavatkozás legitimitását. A gyermeket nevelő család autonómiáját akkor korlátozhatja a gyermekvédelmi szakember, ha a gyermek veszélyeztetett. Ha a szakemberek egy gyermek helyzetét veszélyeztetettnek találják, akkor kötelesek beavatkozni. Az ajánlás a gyermek fejlődését veszélyeztető tényezők közül kiemelten súlyos problémának minősíti a gyermek súlyos elhanyagolását, gondozatlanságát.”¹⁰

A Gyvt. 17. § (1) bekezdése a törvényben szabályozott gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladat ellátók között az egészségügyi szolgáltatást nyújtókat – különösen a védőnői szolgálatot, a házi orvost, a házi gyermekorvost –, valamint a köznevelési intézményeket is nevesíti. A gyermek veszélyeztetettségének megelőzése és megszüntetése érdekében a törvény ezen feladatellátók számára jelzési és együttműködési kötelezettséget ír elő.

Az *AJB-2227/2010.* számú jelentésemben részletesen foglalkoztam a gyermekekkel szembeni rossz bánásmód egyes aspektusaival, melynek során kiemeltem, hogy a gyermekvédelmi jelzőrendszer feladata a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése, vagyis minden olyan tényező feltárása és kiküszöbölése, amely a gyermek testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza. A veszélyeztetettség felismerése, a gyermekvédelmi jelzőrendszer működése különösen fontos a gyermekekkel való rossz bánásmód eseteinek feltárásában, mivel az akár a gyermek életét vagy testi épségét is veszélyeztetheti közvetlen vagy közvetlenül. A jelzőrendszer megfelelő érzékenysége azért is fontos, mert a rossz bánásmód különböző eseteiben magas a látencia.

Megállapítható, hogy a gyermekjóléti szolgálat az óvoda jelzésére a család alapellátásban való gondozását 2005 februárjában megkezdte, majd a heti gyakoriságú családlátogatás tapasztalatai alapján javasolt hatósági intézkedést. A javaslattétel előtt azonban esetkonferenciát nem hívott össze.

A gyermeket a gyámhatóság¹¹ védelembe veszi, ha a szülő vagy más törvényes képviselő a gyermek veszélyeztetettségét az alapellátások önkéntes igénybevitelével megszüntetni nem tudja, vagy nem akarja, de alaposan feltételezhető, hogy segítséggel a

⁸ Lásd Gyvt. 5. § n) pont

⁹ Lásd Gyvt. 72. § (2) bekezdés

¹⁰ Veszélyeztetettség fogalma, hatékony alkalmazásának szakmai megalapozása - módszertani ajánlás 3. és 14. o. <http://modernizacio.hu/old/index.php?page=dokumentum&piller=24&dokid=520>

¹¹ 2012. december 31-éig a jegyzői hatáskörben eljáró gyámhatóság, ezt követően a járási gyámhivatal

gyermek fejlődése a családi környezetben mégis biztosítható. Az eljáró hatóság a gyermek védelembe vételével egyidejűleg családgondozót rendel ki, a veszélyeztetettség okának megszüntetése érdekében intézkedéseket tesz. A kialakult veszélyeztetettség megszüntetése érdekében a gyermekkel és családjával végzett szociális munkával a gyerekjóléti szolgálatnak elő kell segítenie a gyermek problémáinak rendezését, a családban jelentkező működési zavarok ellensúlyozását. A családgondozónak legalább hat hónaponként értékelnie kell a gondozás eredményességét, magállapításait helyzetértékelésben kell rögzítenie. A gyermekjóléti szolgálat a veszélyeztetettség mértékének megfelelően javasolhatja a gyermek védelembe vételét, családból való kiemelését.¹² A szolgálat a védelembe vételre akkor tehet javaslatot, ha előzetesen megkísérelte a veszélyeztetett gyermek alapellátás keretében való segítségét, de az a gyermek vagy a szülő megfelelő együttműködésének hiánya miatt nem vezetett eredményre.¹³ A javaslattétel előtt a szolgálat – lehetőség szerint – esetkonferenciát hív össze.

Az esetmegbeszélés célja a gyermekvédelmi jelzőrendszer, a gyermekekkel foglalkozó szakemberek tevékenységének összehangolása. Az adott család ügyében tartott esetkonferencia keretében tartott esetmegbeszélésre a családdal foglalkozó szakembereket és – lehetőség szerint – az érintett családot is meg kell hívni. Az NM rendelet azonban sem a gyermek védelembe vételére vonatkozó javaslattétel előtt sem azt követően nem teszi kötelezővé esetkonferencia megtartását.

A vizsgált esetben a családgondozó féléves helyzetértékelése elkészítése előtt védőnői, óvodai véleményt kért. A védőnő az akkor legkisebb gyermek védelembe vételét még nem tartotta indokoltnak, de az óvodapedagógusok utaltak a gyermeket körülvevő ingerszegény környezetre, a legidősebb fiú pszichológiai ellátásának szükségességére. A családgondozó megítélése szerint a védelembe vételi tervből szinte semmi nem valósult meg, de a gyermekek veszélyeztetettsége megszüntetése érdekében esetkonferencia összehívását sem ekkor sem a későbbiekben nem tartotta indokoltnak.

Tekintettel arra, hogy az esetkonferencián nyílik lehetőség a gyermek veszélyeztetettségének megszüntetése érdekében munkálkodó szakemberek, a gyermek és a szülők együttes találkozására, a veszélyeztetettség megszüntetése érdekében való szakmai tevékenység összehangolására – álláspontom szerint – a gyermekek védelembe vételének 2006-ban esedékes felülvizsgálata előtt már indokolt volt esetkonferencia összehívása.

Egy korábbi vizsgálatomat lezáró jelentésem¹⁴ feltárta, hogy a védelembe vétel előtti esetkonferenciákra vonatkozóan nincs egységes gyakorlat. *Megállapítottam, hogy a bizonytalan gyakorlat a kérdéskör nem megfelelő szabályozására vezethető vissza, az esetkonferencia tartásának szükségességére vonatkozó iránymutatás hiánya pedig a jogállamiság és az abból fakadó jogbiztonság követelményével, valamint a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggésben okoz visszásságot. Erre tekintettel az emberi erőforrások miniszterének javasoltam, hogy kezdeményezze a védelembe vételi javaslat megtétele előtti esetkonferenciák megtartása feltételeinek jogszabályban való rögzítését.*

A miniszter válasza szerint a megfelelően képzett, felkészült szakemberek képesek megítélni az esetkonferencia megtartásának szükségességét, annak formáját és időzítését.

Álláspontja szerint a kötelező esetkonferencia előírása *a nagy megterheltséggel dolgozó gyámhatóságok és gyermekjóléti szolgáltatók számára lassítaná az ügymenetet.* Ez pedig egy-egy sürgős beavatkozást igénylő ügyben igen negatív hatású lehet. Bizonyos esetekben az előzetes írásos egyeztetés, a „Gyermekeink védelmében” elnevezésű adatlaprendszer keretében rendszeresen továbbított információk is elégségesek a

¹² Lásd Gyvt. 39. § (4) bekezdés

¹³ Lásd NM rendelet 20. § (2) bekezdés

¹⁴ Lásd AJB-2485/2011.

megalapozott döntés meghozatalához. Ilyenkor az esetkonferencia megtartása nem lenne célravezető. Bizonyos ügytípusoknál (intézményközi konfliktusok, rendszerabúzus, összetett pszicho-szociális és egészségügyi problémákkal küzdő család) azonban a miniszter elengedhetetlennek tartotta a konzultációt. Álláspontja szerint alaposabb vizsgálatot igényel, hogy szükséges-e, és ha igen, milyen mértékű, milyen differenciáltságú szabályozás alkotása az esetkonferenciák tekintetében. A kérdés átfogó vizsgálatára az NM rendelet 2013. év végén várható módosítása alkalmával látott lehetőséget. *E tekintetben jogszabály-módosítás nem történt.*

Korábbi jelentéseimben¹⁵ azt is megállapítottam, hogy az esetmegbeszélések számos esetben nem valósulnak meg. Az egészségügyi miniszter az *AJB-2227/2010.* számú jelentésemben megfogalmazott javaslataimra adott válaszában – egyebek mellett – az esetmegbeszélések növelésének igényével elvben egyetértett. Véleménye szerint azonban ez a gyakorlatban azt eredményezné, hogy a nagy munkateherrel dolgozó, megfelelő eszközzel nem rendelkező egészségügyi szolgáltatók még kevesebb időt tölthetnének a területen.

Megállapítom, hogy az esetkonferenciák bizonytalan gyakorlatára, a kérdéskör nem megfelelő szabályozására visszavezethető, a jogállamiság és az abból fakadó jogbiztonság követelményével, valamint a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszasság továbbra is fennáll.

Jogszabály a védelembe vétel évenkénti – hivatalbóli – felülvizsgálatát kötelezővé teszi, felülvizsgálatra vonatkozó kérelem benyújtására azonban bármikor lehetőség van. Ha a védelembe vétellel a gyermek veszélyeztetettségét megszüntetni nem lehet, a gyermek érdekében a gyermekvédelmi gondoskodás más módját kell választani.

A védelembe vétel első felülvizsgálatát követő dokumentáció alapján megállapítható, hogy a családgondozó rendszeresen látogatta a családot, a bejegyzések szerint a pedagógusokkal kapcsolatot tartott. Arra vonatkozó adat, feljegyzés azonban nincs, hogy a gyermekek veszélyeztetettségének megszüntetése érdekében a problémákról való kölcsönös tájékoztatáson túlmenően az egészségügyi szolgáltatók, a pedagógusok és családgondozó együttesen mit tettek.

A feljegyzések szerint 2007-ben a család életében átmenetileg javulás volt tapasztalható.

A következő évi bejegyzések azonban ismét a gyermekek elhanyagolásáról a kislány fokozott érzékenységéről, pszichológia ellátás szükségességéről, a legidősebb fiú tanulmányi eredményének visszaeséséről számolnak be. Az ez évi iskolai jelzések a szülői elhanyagolásra utalnak, fizikai, vagy szexuális bántalmazásra utaló jeleket a gyermekkel legtöbb időt töltő pedagógusok sem észleltek, arra vonatkozó jelzés a gyermekjóléti szolgálathoz nem érkezett. Ebben az évben járult hozzá a gyámhivatal a család 2005-ben és a 2008 nyarán született gyermekének családba-fogadásához. A gyermek családba-fogadásához való gyámhivatali hozzájárulását a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülők kérhetik. A családba-fogadás az alapul szolgáló ok előrelátható fennállásáig tart, ezen idő alatt a szülők felügyeleti joga szünetel.¹⁶ A rendelkezésemre álló iratok szerint a gyerekjóléti szolgálat és a gyámhatóság vélelmezte, hogy a kisebb gyermekek családba-fogadását követően az idősebbek nevelésével a szülők megbirkóznak.

Továbbra sincs nyoma a jelzőrendszeri tagok a gyermekek elhanyagolásából eredő veszélyeztetettségének megszüntetése érdekében való együttműködésének.

A már hivatkozott, *AJB-2227/2010.* számú jelentés megállapította azt is, hogy a házi orvosok és házi gyermekorvosok gyermekvédelmi jelzőrendszerben betöltött szerepe igen csekély. Az ombudsmani megkeresésekre akkor adott válaszokból kirajzolódott az az attitűd, mely szerint a házi vagy gyermekorvosnak nem feladata a gyermekbántalmazás prevenciója,

¹⁵ Lásd *AJB-2227/2010.* és *AJB 2031/2011.*

¹⁶ Lásd Gyvt. 70.-71. §

pusztán a sérülések gyógyítása. Ezt támasztották alá a jelzőrendszer más szerveitől (pl. rendőrség, áldozatsegítő szolgálat) érkezett adatok, különös tekintettel a gyermekjóléti szolgálatok által közölt információra, amely szerint a gyermekbántalmazásra utaló jelzések a háziorvosoktól, házi gyermekorvosoktól érkeznek a legritkábban.¹⁷

Az, hogy a tisztifőorvos az egészségügyi szolgáltatók gyermekjóléti szolgálattal való együttműködésének vizsgálatára nem tért ki, arra enged következtetni, hogy e téren a helyzet a 2010-ben kiadott ombudsmani jelentés óta sem változott.

2009 elején érkezett a gyermekjóléti szolgálathoz az egyetlen, a legidősebb gyermek bántalmazására utaló iskolai jelzés. A pedagógiai vélemények egyéb problémát, szexuális abúzust továbbra sem jeleztek, az éves felülvizsgálathoz készül helyzetértékelés szerint a gyermekek veszélyeztetettsége fennáll, de javulás tapasztalható. A decemberi felülvizsgálati tárgyaláson a szülők továbbra is együttműködési készségükről nyilatkoztak. Mindezek alapján a gyermekek védelembe vételét a jegyző fenntartotta.

A Gyvt. 2009. szeptember 1-jétől hatályos módosított 68. § (5) bekezdése szerint: „ [...] A települési önkormányzat jegyzője haladéktalanul értesíti a gyámhivatalt a szükséges intézkedések megtétele céljából, ha a védelembe vétellel a gyermek veszélyeztetettségét megszüntetni nem lehet, és alaposan feltételezhető, hogy segítséggel sem biztosítható a gyermek családi környezetben történő megfelelő gondozása, nevelése vagy a védelembe vétel már két éve fennáll és a védelembe vétellel a gyermek veszélyeztetettségét nem sikerült megszüntetni.”

A gyermekek a törvénymódosítás hatálybalépésekor már több mint négy éve védelembe vétel alatt álltak, szexuális, vagy egyéb súlyos bántalmazásukat a védelmükre hivatott és köteles pedagógusok, szolgáltatók és hatóságok ugyan nem észlelték, hozzájuk ilyen jelzés nem érkezett, de az elhanyagolásukból adódó veszélyeztetettségük kétséget kizáróan huzamosabb ideje fennállt.

Mindezekre tekintettel megállapítom, hogy a jegyzői gyámhatóság az értesítési kötelezettségét elmulasztotta, amivel visszasságot okozott a jogállamiságból fakadó jogbiztonság követelményével összefüggésben, egyúttal előidézte a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz fűződő joga sérelme bekövetkeztének a közvetlen veszélyét is.

A gyermekjóléti szolgálatnál 2010-ben keletkezett dokumentumok között ellentmondás tapasztalható. A 2009 decemberében született gyermek védelembe vételi javaslata a család igyekezetéről, a csecsemő megfelelő ellátásáról számol be. Egy februári keltezésű adatlap ezzel szemben a gyermekek családból való kiemelését javasolja. Egy februárban és egy márciusban kelt feljegyzés pedig nem a kirendelt családgondozótól származik. 2010. március 4. és 2011. október 14. közötti időszakban az iratanyagban családgondozói feljegyzés nem található, így a családgondozási folyamat nem követhető nyomon.

Tekintettel arra, hogy a gyermekjóléti szolgálatot az adatlapok kitöltésére jogszabály kötelezi, a családgondozói feljegyzések pedig olyan lényeges információkat tartalmazhatnak, amelyek akkor, ha a feladatot másik családgondozó, vagy más intézmény veszi át irányadóak lehetnek a további segítő munkához, a dokumentáció vezetése nem mellőzhető.

Megjegyzem, hogy vizsgálataimat is elsősorban a megkeresett szerv által csatolt dokumentumok alapján végzem, megállapításimat azokra alapozom.

A kislány veszélyeztettségére vonatkozó – 2010 májusában kelt – adatlapot a gyermekjóléti szolgálat szeptemberben érkezett. Ugyanebben a hónapban érkezett a legidősebb fiú gondozatlanságára, szemüvegének hiányára vonatkozó iskolai jelzőlap is. Az októberben a gyermekorvos által kitöltött egészségügyi törzslap beszámol a gyermek első három évében tapasztalt elhanyagolásáról, a 2009-ben született gyermek neurológiai

¹⁷ Lásd AJB-2227/2010. számú jelentés

vizsgálatának elmaradásáról. Az anya sterilizálási kérelmét támogató családgondozói levél is azt igazolja, hogy a család életében pozitív változás nem történt.

A legfiatalabb gyermeket a gyámhatóság 2010 márciusában védelembe vette, a családban nevelkedő idősebb gyermekek védelembe vételét azonban ebben az évben nem vizsgálta felül, védelembe vételük fenntartására vagy egyéb, legjobb érdeküket szolgáló gyermekvédelmi intézkedés megtételére a gyermekjóléti szolgálat javaslatot nem tett, hatósági intézkedés nem történt, arra csak a gyermekek 2011. évi védelembe vételének felülvizsgálata tárgyában folytatott eljárás során került sor.

A védelembe vétel ideje alatt a többször javasolt pszichológiai segítséget a gyermekek nem kapták meg.

Összességében a gyermekkel kapcsolatban álló, védelmükre hivatott és köteles szervek és hatóságok (a vizsgált esetben az egészségügyi szolgáltatók, a pedagógusok, a gyermekjóléti szolgálat) a gyermekek védelembe vételét követően, elhanyagoltságukból fakadó veszélyeztetettségét megszüntetni szociális munkával nem tudta. A jelzőrendszeri tagok között a jelzéseken túlmutató érdemi és hatékony együttműködés nem volt. A gyermekek valós segítséget a gyermekjóléti alapellátásban nem kaptak, a szakemberek nem ismerték fel időben a gyermekek családból való kiemelésének szükségességét. Mindez a jogállamiságból eredő jogbiztonság követelményével, valamint az érintett gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz fűződő jogával összefüggésben okozott visszásságot, egyúttal sértette a gyermekek legjobb érdekét figyelembe vevő eljárás elvét is.

A gyermek (átmeneti) nevelésbe vételéről akkor dönt a gyámhivatal, ha a gyermek fejlődését a családi környezete veszélyezteti, és veszélyeztetettségét az alapellátás keretében nyújtott szolgáltatásokkal, valamint a védelembe vétellel nem lehetett megszüntetni, illetve attól eredmény nem várható. Az átmeneti nevelésbe vétel további feltétele, hogy a gyermek megfelelő gondozása a családján belül nem megoldható.¹⁸

A Gyer. 100. §-a a gyámhivatal átmeneti nevelésbe vételi eljárási kötelezettségeit rögzíti (pl. előzményi és egyéb iratok beszerzése, környezettanulmány készítése, vagyoneleltározásra felkérés a szülők meghallgatása, nyilatkoztatása, javaslat beszerezése a gyermek gondozási helyének meghatározásához).

Megállapítható, hogy a gyámhivatal csak a jogszabályban előírt eljárási cselekményeket követően, az eljárás megindulását követő közel két hónap múlva kereste meg a gyermekvédelmi szakszolgálatot javaslattevél céljából.

A gyermek gondozási helyét a gyámhivatal a gyermekvédelmi szakértői bizottság, szakvéleményének segítségével határozza meg. A szakértői bizottság legalább három tagból áll. Állandó tagja egy fő gyermekorvos, egy fő gyermek-szakpszichológus és egy fő szociális munkás. Megállapítható, hogy a szakértői bizottság pszichológus és szociális munkás tagja a gyermekek vizsgálatát 2011 októberében elvégezte, véleményüket még abban a hónapban írásba foglalták. A gyermekek orvosi vizsgálata – tekintettel arra, hogy finansziális okokra visszavezethetően a bizottságnak nem volt orvos tagja – elmaradt, a hiányos szakvélemény pedig jelentős késedelemmel érkezett a gyámhivatalhoz.

Megállapítom, hogy a gyermekek (átmeneti) nevelésbe vételi eljárásának elhúzódása visszásságot okozott a jogállamiságból eredő jogbiztonság követelményével, valamint a tisztességes eljáráshoz fűződő joggal összefüggésben. A mulasztás egyúttal sértette a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz fűződő jogát, valamint a „mindenek felett álló” (legjobb) érdekét szolgáló eljárás elvét. Tekintettel arra, hogy a Gyvt. 2014. július 1-jétől hatályos rendelkezése¹⁹, a feltárt alapvető joggal összefüggő visszásság jövőbeli kiküszöbölését – jogszabályi szinten – lehetővé teszi, intézkedést nem teszek.

¹⁸ Lásd Gyvt.77. § (1) bekezdés

¹⁹ Lásd Gyvt. 82.§ (9) bekezdés a) és b) pont „Ha a megyei, fővárosi vagy az országos gyermekvédelmi szakértői bizottság határidőn belül nem készíti el szakmai véleményét, a gyámhatóság megkeresi a szakértői bizottságot fenntartó szervezetet, hogy

A Gyvt. szerint a nevelésbe vett gyermeknek joga van az életkorához, egészségi állapotához, fejlettségéhez, valamint egyéb szükségleteihez igazodó, állandóságot, érzelmi biztonságot nyújtó teljes körű ellátáshoz.

A rendelkezésekre álló információk szerint a két kisebb gyermek a javasolt gyogyopedagógiai támogatást a nevelőszülői elhelyezést követően megkapta. A nevelőszülő első problémajelzése után a testvérekkel pszichológus foglalkozott, a szexuális bántalmazás gyanújának felmerülésekor a gyermeket klinikai szakpszichológus vizsgálta. A szexuális abúzust valószínűsítő szakvéleményt követően a gyermekek már nem találkoztak szüleikkel, pszichiátriai és pszichológiai segítséget kapnak.

Mindebből következően a gyermekek szakellátásban való segítése tekintetében alapvető joggal összefüggő tény, körülményt nem észleltem.

A szexuális abúzusról

A Gyvt. 6. § (5) bekezdése alapján a gyermeknek joga van az emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással – fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal –, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez.

Amint azt a gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermekek ellen elkövetett szexuális bántalmazás problémakörére fókuszáló vizsgálatomat lezáró jelentésemben²⁰ kifejtettem, a bántalmazás különböző formái közül sokak szerint a legnehezebben tárgyalható és kezelhető a szexuális abúzus kérdésköre. Nyilvánvalóan nehézséget okoz az emberek többségének – így a gyermekekkel foglalkozó szakembereknek is – hogy beszéljenek e problémáról. Mindemellett, elfogadhatatlan, hogy a szakemberek egyöntetű álláspontja szerint még mindig nem sikerült olyan elfogadó környezetet és közállapotot teremteni, amelyben a gyermekek pszichoszexuális fejlődési szükségleteinek megfelelően mindazokat az ismereteket és készségeket elsajátíthatnák, amelyek egyrészt megvédenék őket egy esetleges szexuális bántalmazástól és/vagy annak titokban maradásától, másrészt biztosítanák, hogy a gyermekek felnőve kiegyensúlyozott módon, egészséges, ép testtudattal, fizikai integritásuk ismeretében foglalkozzanak saját szexualitásukkal.

A szexuális bántalmazás olyan cselekmény, amely ritkán kap nyilvánosságot, gyermekekkel szemben pedig – éppen azok védtelensége, gyenge érdekérvényesítő képessége, és az ezekből következő kiszolgáltatottsága miatt – különösen magas a látencia (a szexuális bántalmazásnál egyébként is magas a rejtve maradás az áldozat büntudata, szégyene, önvádja és környezet reakciójától való félelem miatt).

A WHO által megfogalmazott definíció szerint „szexuális bántalmazás körébe tartozik minden olyan cselekmény, amelynek során valamely szexuális aktivitásba bevonnak egy gyermeket, ha a gyermek életkoránál, fejlettségénél fogva nem tekinthető felkészültnek, érettnek erre, illetve ha ez a magatartás ellenkezik az adott ország törvényeivel, az elfogadott társadalmi normákkal. A szexuális visszaélés megvalósulhat gyermek és felnőtt, gyermek és gyermek között, ha a gyermek kora és fejlettsége alapján feltételezhetően bizalmi vagy hatalmi viszonyban van a bántalmazottal, és e cselekmény az elkövető igényeinek kielégítésére irányul.”

A becslések szerint Európában az emberek 10-20 százaléka éli át a szexuális abúzus valamilyen formáját gyermekkorában, amely előfordulásának gyakorisága természetesen nagy eltéréseket mutat az egyes országokban.

A gyermekvédelmi rendszer hiányosságairól

vizsgálja ki a mulasztás okát, és tegye meg a szükséges intézkedéseket a szakmai véleménynek a gyámhatóság által újonnan kitűzött határidőre történő elkészítése érdekében.”

²⁰ Lásd AJB 2031/2011. számú jelentés

A Gyermekjogi Egyezmény deklarálja annak szükségességét, hogy a gyermekekkel foglalkozó és védelmet biztosító intézmények a feladat ellátáshoz megfelelő létszámmal és szakértelemmel rendelkezzenek. Az Egyezmény 19. cikke a részes államokat a gyermek az erőszak (a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás – ideértve a nemi erőszakot is) bármilyen formájától való védelmére kötelezi. Ezek a védelmi intézkedések szükség szerint olyan hatékony eljárásokat foglalnak magukban, amelyek a gyermek és gondviselői számára szükségesek szociális programok létrehozását teszik lehetővé, továbbá a fentebb leírt rossz bánásmód eseteiben hozzájárulnak a cselekmény felismeréséhez, bejelentéséhez, a jelentés illetékes helyre juttatásához, vizsgálatához, kezeléséhez és az esetek figyelemmel kíséréséhez; szükség szerint magukban foglalják a bírói beavatkozással kapcsolatos eljárást is.

Az Egyesült Nemzetek a gyermekkel szembeni erőszakról folytatott kutatása független szakértőjének 2006. évi jelentése – egyebek mellett – javasolja, hogy az Egyezmény részes államai tegyék a gyermekekkel szembeni erőszak megelőzését elsődleges céllá azzal, hogy alapvető okait kezelik. Meghatározó fontosságúnak tartja, hogy a már megtörtént erőszak utáni beavatkozásra erőforrásokat biztosítsanak és ugyanilyen fontos, hogy az államok megfelelő erőforrásokat rendeljenek a kockázati tényezők kezeléséhez, és annak megelőzéséhez. A szakértő javasolja, hogy növeljék mindazoknak az erőforrásait, lehetőségeit, akik a gyermekkel, vagy gyermekért dolgoznak, és ezzel segítsék az ellenük irányuló mindenfajta erőszak felszámolását. olyan alapképzést és továbbképzést kell nyújtani, amely a gyermekek jogairól és azok tiszteletben tartásáról szóló tudást biztosít. Az államoknak olyan rendszeres oktatási és képzési programokba kell fektetniük, amelyek a gyermekekkel, vagy a gyermekekért dolgozó szakembereknek, laikusoknak és családoknak szólnak s a gyermekkel szembeni erőszak megelőzését, észlelését és kezelését célozzák.²¹

A szakirodalom szerint²² a rendszerbántalmazás az a károkozás, amely a gyermeket éri azokon a programokon, vagy közpolitikán keresztül, amelyeknek a védelmet és a támogatást kellene nyújtaniuk. A gyermek jólétét, fejlődését vagy biztonságát aláássák az egyéni cselekmények, vagy a megfelelő szabályozás, eljárás, vagy gyakorlat hiánya.

Egy másik megfogalmazás szerint, rendszerbántalmazás, ha a jogszabályok alkalmazása, a szankcionált eljárások, vagy gyakorlat a gyermekvédelmi, szociális ellátórendszeren belül, vagy intézményein keresztül elkerülhető kárt okoz a gyermeknek vagy családjának. E tág meghatározás magában foglalja mindazokat a cselekményeket, amelyeket szándékosan vagy hanyagságból követnek el és nem segítik a gyermek fejlődésének lehetséges optimalizálását; legfeljebb az okozott fájdalom minimalizálását tűzik ki célul, ezzel akaratlanul is sértve az alapvető jogokat, a családok, a személyek integritását.

A rendszerbántalmazás egyik jellemzője a megfelelő ellátások és szolgáltatások jól szervezettségének és összehangolásának hiánya.

Intézményes bántalmazás a gyermek intézményes, vagy szolgáltatásokon keresztül történő elhanyagolása, olyanok által, akiknek gondjaira bízta őt.

A jelzési és együttműködési kötelezettség elmulasztásának következményeiről

A jelzési és együttműködési kötelezettség elmulasztásának következményeiről – egy korábbi ombudsmani ajánlásnak²³ eleget téve – a Gyvt. 2009. szeptember 1-jétől hatályos 17. § (4) és (5) bekezdése rendelkezik. E szerint, ha a törvényben meghatározott személy vagy szerv alkalmazottja a jelzési vagy együttműködési kötelezettségének nem tesz eleget, a gyámhatóság – jelzésre vagy hivatalból – értesíti a fegyelmi jogkör gyakorlóját és javaslatot

²¹ Kézikönyv a Gyermekjogi Egyezmény alkalmazásához 185-186. o. (Megjelent a Család, Gyermek és Ifjúság Egyesület gondozásában 2009-ben)

²² Herczog Mária: Gyermekbántalmazás Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2007. 223. o.

²³ Lásd AJB 1024/2008.

tesz az érintett személlyel szembeni fegyelmi felelősségre vonás megindítására. A gyermek sérelmére elkövetett bűncselekmény gyanúja esetén a gyámhatóság büntetőeljárást kezdeményez. A (5) bekezdés kimondja, hogy a gyámhatóság a (4) bekezdésben foglaltakkal egyidejűleg egyeztető megbeszélést tart és a gyermekjóléti szolgálatnál kezdeményezi a külön jogszabály szerinti esetmegbeszélés megtartását. Ezen jogszabályhely alapján az gyermekjóléti szolgálattal már nem munkajogviszonyban álló személyek fegyelmi felelősségre vonása nem lehetséges.

Álláspontom változatlan a tekintetben, hogy a gyermekvédelmi jelzőrendszer minden tagja köteles a jogszabályok, valamint a szakma szabályai betartásával, a gyermek legjobb érdekének figyelembe vételével eljárni. A gyermeki jogokat sértő mulasztásért az egyén felelősségre vonása nem mellőzhető. Nem hagyható figyelmen kívül a fentiekben részletezett rendszerabúzus sem. Ugyanis a gyermekjóléti alapellátás, valamint gyermekvédelmi szakellátórendszer – *feltehetőleg a tárgyi és személyi feltételeinek, valamint a képzések, továbbképzések hiányosságaira is visszavezethető működési zavarai – miatt ugyanis a jövőben sem érvényesülhet maradéktalanul a gyermeket az állam és a társadalom részéről megillető védelemhez való jog, és sérülhet a gyermek legjobb érdekeit szolgáló eljárás elve is. Mindez pedig alkalmas az állam alapjogvédelmi kötelezettsége sérelmének megállapítására is, különös tekintettel arra, hogy az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának 13. Átfogó Kommentárja²⁴ szerint az intézményi és rendszerabúzustól való védelem állami feladat.*

A sajtó felelősségéről

Osztom a szociális és gyámhivatal vezetőjének álláspontját a tekintetben, hogy a gyermekekkel kapcsolatban megjelent, azonosításukra alkalmas sajtóhírek az őket ért súlyos trauma feldolgozását nagymértékben nehezítik, azt végső soron el is lehetetleníthetik.

Az Smtv.6. pontja szerint sajtótermék: a napilap és más időszaki lap egyes számai, valamint az internetes újság vagy hírportál, amelyet gazdasági szolgáltatásként nyújtanak, amelynek tartalmáért valamely természetes vagy jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság szerkesztői felelősséget visel, és amelynek elsődleges célja szövegből, illetve képekből álló tartalmaknak a nyilvánossághoz való eljuttatása tájékoztatás, szórakoztatás vagy oktatás céljából, nyomtatott formátumban vagy valamely elektronikus hírközlő hálózaton keresztül. A 4. § (3) szerint a sajtószabadság gyakorlása nem valósíthat meg bűncselekményt vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást, nem sértheti a közérkölcset, valamint nem járhat mások személyhez fűződő jogainak sérelmével. A 14. § (1) bekezdése előírja, hogy a médiaszolgáltatónak az általa közzétett médiatartalomban tiszteletben kell tartania az emberi méltóságot. A 21. § (1) bekezdés szerint a médiatartalom-szolgáltató a jogszabályok keretei között önállóan dönt a médiatartalom közzétételéről, és felelősséggel tartozik e törvényben foglaltak megtartásáért.

Hatásköri korlátaim miatt azonban a sajtó tevékenységének alapjogi szempontú vizsgálatára nincs lehetőségem, de felhívom a szigetszentmiklósi gyámhivatal vezetőjének a figyelmét a gyermekek személyhez fűződő jogainak megsértése iránti perindítás lehetőségére.

A Magyar Nemzet 2014. január 24-i tudósítása szerint [...] „*megtudtuk, a férfi és bűntársa által hosszú időn át sanyargatott édes gyermekeiket máig kísérti a múlt, s iskolatársaik gyakran becsmérlik őket szüleik felfoghatatlan tette miatt. Lapunk hiába érdeklődött a családsegítőnél és a gyámhivatalnál a felől, hogy a tízes éveik elején járó fiatalokat miként lehetne megóvni kortársaik bántalmazásától. Kérdéseinkkel a Pest Megyei Kormányhivatalhoz irányítottak, amely viszont az Emberi Erőforrások Minisztériumát jelölte meg illetékesként [...]*”

²⁴ General Comment 13 (2011), the Right of the Child to freedom from all forms of violence.

A gyámhivatalnak nincs eszköztára a gyermekek, társaik verbális agresszióitól való megvédésére. Segítséget vélhetően az e területen járatos szakember a gyermekek iskolatársainak és szüleinek bevonásával nyújthat. Álláspontom szerint a média hírek alapján generált verbális agresszió kezelése a hatóságokon és a gyermek védelmére hivatott szolgáltatókon nem kérhető számon.

Az eseti gondnok beszámolója, a sajtó hivatkozása, valamint a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Igazgatójának a szociális és gyámhivatal megkeresésére adott válasza tekintetében ellentmondást éreztem. Ezen ellentmondásokat azonban ombudsmani eszközökkel nem állt módomban feloldani, ugyanis a hatáskörömet meghatározó jogszabályi rendelkezések értelmében olyan alakszerű bizonyítási eljárást, amely a bíróság, illetve más hatóság előtt lehetséges, nem végezhetek. Az előzőkre tekintettel, ezzel összefüggésben alapvető joggal összefüggő megállapítást sem tehetek.

Jelentésemet azonban tájékoztatásul megküldöm a Legfőbb Ügyésznek és az Országos Rendőrfőkapitánynak.

Intézkedéseim

A feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszasságok jövőbeni bekövetkezése lehetőségének megelőzése érdekében az Ajb. 31. §-a alapján felkérem *az emberi erőforrások miniszterét, hogy:*

- a) tegyen határozott lépéseket a gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagok együttműködése hatékonyságának a növelése érdekében;
- b) gondoskodjon a gyermekeket érintő szexuális bántalmazás megelőzése, felismerése és kezelése tárgyában készült módszertani anyagoknak, és útmutatóknak a gyermekvédelemben dolgozó szakemberek, valamint gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagok minél szélesebb köre számára való hozzáféréséről, e téren képzések, továbbképzések szervezéséről, a képzések megfelelő, hatékony működésének monitorozásáról, szükség esetén a tematikák módosításáról;
- c) fontolja meg olyan szakmai protokoll kidolgozásának lehetőségét, amely részleteiben rendezi, hogy milyen esetekben, mely szervezetnek, mennyi időn belül kell esetmegbeszélést tartani.

Az Ajb. 36.§ alapján felkérem a *Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság elnökét*, hogy vizsgálja meg az ügyben érintett gyermekek adatainak kezelésével kapcsolatban a sajtó tevékenységét.

Végül az általam vizsgált ügyben tapasztaltak alapján, mint a gyermeki jogok érvényesülésért (is) felelős ombudsman elengedhetetlennek tartom felhívni a figyelmet a sajtó felelősségére.

Budapest, 2014. február

Székely László sk.